

Ida Grönroos, Noora Sairanen, Toni Vasile

Aseman monet kasvot

Huudikoutsi-toiminnan merkitys päihteitä käyttävien elämässä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

30.3.2022

Tekijä	Ida Grönroos ja Noora Sairanen ja Toni Vasile
Otsikko	Aseman monet kasvot
Sivumäärä	37 sivua + 2 liitettä
Aika	30.3.2022
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	Lehtori Johanna Ihalainen Yliopettaja Jyrki Konkka
<p>Tämä opinnäytetyö toteutettiin Huudikoutsit-hankkeelle, joka on Irti Huumeista ry:n sekä Kukurin yhteishanke. Se on ollut toiminnassa vuoden verran. Huudikoutsit ovat pääkaupunkiseudun metroasemille sekä niiden läheisyyteen pareittain jalkautuvia vertaisia, jotka tarjoavat päihteidenkäyttäjille tietoa erilaisista sosiaali- ja terveyspalveluista sekä tarvittaessa vievät niiden pariin. Lisäksi Huudikoutsit toimivat sillanrakentajina päihteidenkäyttäjien ja työmatkalaisten välillä. Toiminta perustuu täysin vertaistoiminnalle ja tämä erottaa sen muista pääkaupunkiseudun vastaavista palveluista.</p> <p>Opinnäytetyössä selvitetään hankkeen vaikutusta ja merkitystä päihteidenkäyttäjien arkeen erityisesti vertaistuen näkökulmasta. Lisäksi tarkastellaan, mitä päihteiden käyttäjät kaipaavat Huudikoutsit-hankkeelta ja mihin he ovat tyytyväisiä. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa käytettiin etnografista tutkimusmenetelmää sekä haastatteluja, joita saimme 16 kappaletta. Toteutuksen aikana jalkauduimme Huudikoutsien kanssa kadulle kolmena päivänä yhteensä neljäntoista tunnin ajan. Etnografinen aineisto on kerätty havaintojen sekä haastattelujen pohjalta.</p> <p>Haastattelussa tuli esiin, että päihteiden käyttäjien keskuudessa koetaan, etteivät he saa ihmismäistä kohtelua ja heidän narkomaanistatuksensa vaikuttaa saadun palvelun laatuun. Lisäksi palvelujärjestelmämme kriteerit palveluiden saannille ovat tiukkoja ja niin tarkkaan rajattuja, että niitä on vaikea saada. Opinnäytetyön teoreettisina viitekehäyksinä toimivat vertaistoiminta, jalkautuminen ja haittoja vähentävä työote.</p> <p>Aineistossamme nousi esille Huudikoutsit-toiminnan positiivinen vaikutus päihteitä käyttävien arjessa. Haastatteluissa ei noussut esiin negatiivista palautetta. Aineistossa korostuu vertaistoiminnan merkitys, sillä vertaisella on tietoa päihteitä käyttävien elämästä. Loput haastateltavat kokivat tärkeämpänä työntekijän asenteen sekä asiakkaan kohtaamisen. He eivät kuitenkaan pitäneet vertaisuutta huonona asiana. Monet vastaajat puhuivat myös jalkautumisen tärkeydestä. Virastoaikoja jännitettiin eri tavalla kuin jalkautuvia työntekijöitä. Kohderyhmällä ei ollut toiveita Huudikoutsit-toiminnan kehittämiseksi, mutta päihdepalveluista yleisesti annettiin kehitettävää palautetta. Haastatteluissa tuotiin esiin esimerkiksi toive käyttöhuoneista, jotka lisäisivät muun muassa ympäristön siisteyttä. Lisäksi toivottiin lisää päiväkeskuksia, joissa saisi asioida päihtyneenä.</p>	
Avainsanat	päihdetyö, vertaistuki, haittoja vähentävä työote, jalkautuva työ, etnografinentutkimus

Author	Ida Grönroos, Noora Sairanen and Toni Vasile
Title	The Many Faces of the Station – Huudikoutsit Project
Number of Pages	37 pages + 2 appendices
Date	30 March 2022
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Degree Programme in Social Services
Instructors	Johanna Ihalainen, Senior Lecturer Jyrki Konkka, Principal Lecturer
<p>This thesis was made for the Huudikoutsit (Hoodcoaches) project in cooperation with Free from Drugs association and Kukunori who both run the project. Huudikoutsit does outreach work in the Helsinki metropolitan area in and near the subway stations. They offer guidance and information for substance abusers about healthcare and social welfare services. In addition Huudikoutsit try to build bridges between substance abusers and commuters. Huudikoutsit work as pairs and their work is completely based on peer support which distinguishes it from all other similar services.</p> <p>The objective of this thesis was to examine if the Huudikoutsit project has had any impact in the substance abusers' day to day life, especially from the peer support point of view. Furthermore, we studied what were the parts that the substance abusers liked about it, and whether there was anything missing from it. This thesis was a qualitative study and was carried out using an ethnographic approach and interviews. The study was conducted during three days, and in total we were on the field for fourteen hours. In these three days we carried out sixteen interviews.</p> <p>In different studies substance abusers have said that they are not treated as human beings, and that their status as an addict affects in the quality of their service. Moreover the criteria of how to get help in our welfare system are very strict and therefore it is hard to get help. In the theoretical part of this thesis we used three themes which were peer support, outreach work and harm reduction.</p> <p>The key findings of this research material were that the subject group was positively affected by the Huudikoutsit project. Two thirds of the interviewed individuals highlighted the importance of peer support and said that without it a person has no understanding of the life substance abusers live. The rest said that more important than peer support is the workers' attitude towards clients and how they encounter them. However, they did not find peer support negative. The importance of outreach work was also a topic that emerged often during these interviews. Scheduled office appointments were considered more frightening than meeting an outreach worker. The target group did not express anything that was missing from the Huudikoutsit project. However, they brought up issues with the substance abuse services. For example, they wanted drug consumption rooms and more day centres for drug abusers.</p>	
Keywords	substance abuse work, peer support, harm reduction, outreach work, ethnographic study

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Huudikoutsit-hanke	3
2.1	Työelämäkumppanit	3
2.2	Huudikoutsit-toiminnan kohderyhmä	4
3	Päihteet suomalaisessa yhteiskunnassa	4
3.1	Päihteiden vaikutukset yksilöihin ja yhteiskuntaan	6
3.2	Pääkaupunkiseudun palvelut päihteidenkäyttäjille	7
4	Huudikoutsit -toimintaa ohjaavat periaatteet	9
4.1	Vertaistoiminta	9
4.1.1	Vertaistoiminnan historia	10
4.1.2	Vertaistoiminnan merkitys	11
4.1.3	Vertaistoiminnan haasteet	12
4.2	Jalkautuva työ	13
4.2.1	Jalkautuvan työn määrittelyä	13
4.2.2	Jalkautuvan työn arvot	14
4.3	Haittoja vähentävä työ	15
5	Opinnäytetyön toteutus	18
5.1	Tutkimuskysymys	19
5.2	Tutkimusmenetelmä	19
5.3	Aineiston analysointi ja hallinta	21
5.4	Opinnäytetyön eettisyys	22
6	Jalkautuminen	23
6.1	Ensimmäinen päivä	23
6.2	Toinen päivä	25
6.3	Kolmas päivä	27
7	Tulokset	30
7.1	Huudikoutsit -toiminnan vaikuttavuus	31
7.2	Vertaistoiminnan tärkeys Huudikoutsit-toiminnassa	31
7.3	Palaute Huudikoutsit-toiminnasta	32
7.4	Kohtaamiset asiakkaiden ja koutsien välillä	32

8	Johtopäätökset	34
9	Pohdinta	36
	Lähteet	38
	Liitteet	
	Liite 1. Alustavat tutkimuskysymykset	
	Liite 2. Havainnoinnin purku	

1 Johdanto

Meidän takaa tulee henkilö viereemme heilumaan ja lähes huutaen kysyy ”onko kellää subuu myydä”. Siirrymme sivuun, jotta pystymme keskustelemaan haastateltavana olevan henkilön kanssa rauhassa. Henkilö nostaa empatian ja sydämestä käsin työskentelyn tärkeimmiksi asioiksi mitä hän kaipaa. Hän ei koe vertaisuudella olevan niin suurta merkitystä, kuin edellä mainituilla asioilla. Välissä joku huikkaa ”otaksä näitä lääkkeitä?”. Henkilö pudistaa päätään ja sanoo ettei nyt tarvitse. Haastateltavan tarinankerronta on hieman epäloogista ja elekieli on motorisesti levotonta. Päätämme haastattelun. Hän lähtee kävelemään kanssamme samaan suuntaan ja haluaa Huudikoutsu -toiminnasta kertovan lapun. Hän jää miettimään, jos hakeutuu itse Huudikoutsiksi. Matkalla metroon henkilö on pissalla metroaseman sisäänkäynnin vieressä. Asemalla kaksi henkilöä tunnistaa koutsit liiveistä ja kysyy erään päiväkeskuksen aukioloajoista. Tämä on ote kenttäpäiväkirjastamme.

Järjestelmämme kyvyttömyys vastata päihde- ja mielenterveysongelmaisten asiakkaiden tarpeisiin nousee usein esille, kun sosiaalityöntekijöiltä kysytään, mikä palvelujärjestelmämme osa ei toimi. Mielenterveyspalveluissa katsotaan päihdeongelmista kärsivien mielenterveysongelmaisten kuuluvan päihdepalveluiden vastuulle, kun taas päihdepalveluissa lasketaan mielenterveysongelmista kärsivien päihteidenkäyttäjien kuuluvan mielenterveyspalveluiden vastuulle. Tästä on puhuttu jo vuosia, mutta asiaan ei näytä löytyvän ratkaisua. (Männistö 2012: 129.) Päihdehuoltopalveluiden tarjonta on kasvanut viime vuosien aikana. Päihteiden käyttäjille on tarjolla erilaisia heille suunnattuja sosiaali- ja terveyspalveluita. (Babor & Stenius & Romelsjö 2009: 195.) Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla on Suomen monipuolisimmat asumis- ja päihdepalvelut, jopa kaikkein syrjäytyneimmille henkilöille (Männistö 2012: 130).

Päihteitä käyttävien henkilöiden keskuudessa koetaan jonkin verran tunnetta, etteivät he saa ihmismäistä kohtelua kaikissa palveluissa (Perälä 2012: 71–72). Samoja kokemuksia on noussut myös tutkimuksessa, jossa käyttäjät kokivat joutuneensa luokitelluiksi narkomaaneiksi ja tämän vaikuttaneen heidän kohtaamiseensa ja saamaansa palveluun (Vironkannas 2017: 8). Häkkinen on nostanut esille päihdeongelmaisten kohtaamisessa sen, että jokainen ihminen ansaitsee ihmisarvoisen kohtelun riippumatta elämäntavasta ja valinnoista (Häkkinen 2013: 24). Palvelujärjestelmämme kriteerit pal-

veluiden saannille ovat joko liian tiukkoja tai niin tarkkaan rajattuja, että monet jäävät niiden ulkopuolelle. Asiakkaat eivät osaa tai tiedä miten heidän tulisi puhua, jotta he saavat tarvitsemaansa tukea tai palvelua. (Männistö 2012: 129.)

Opinnäytetyömme aiheena on Huudikoutsit-toiminta ja sen merkitys päihteitä käyttävien elämässä. Huudikoutsit on Irti huumeista ry:n ja Kukunorin yhteishanke, joka on ollut toiminnassa pääkaupunkiseudulla vuodesta 2020 alkaen. Koutsit tarjoavat metro- asemilla ja sen läheisyydessä aikaa viettävälle päihteiden käyttäjille tietoa erilaisista sosiaali- ja terveystalvivaluista. Tarvittaessa koutsit saattavat palvelua tarvitsevan palveluiden pariin. Toiminta perustuu täysin vertaistalvivaluulle. (Tehdään yhdessä asemista viihtyisiä!; Tapaa koutsit.) Huudikoutsit jalkautuvat pareittain kentälle ilman koulutettuja ammattilaisia, mikä erottaa sen muista päihteidenkäyttäjille suunnatuista palveluista. Nykyään jalkautuvaa ja etsivää päihdetyötä tarjotaan Helsingissä muun muassa Diakonissalaitoksen Tukialus-hankkeen kautta sekä kaupungin omien sosiaalialan lähityöntekijöiden toimesta. Lähityöntekijät ovat sosiaalialan koulutettuja ammattilaisia ja Tukialus-hankkeen työntekijät toimivat yhdessä vertaistalvivaluimijoiden sekä kokemusasiantuntijoiden kanssa. (Diakonissalaitos 2019; Männistö 2012: 125–126.)

Työelämäkumppaneidemme Irti Huumeista ry:n ja Kukunorin toiveena on, että opinnäytetyömme tutkisi tarkemmin Huudikoutsit -toiminnan vaikuttavuutta sekä merkitystä metroasemilla tai sen läheisyydessä aikaa viettävien, päihteitä käyttävien henkilöiden näkökulmasta. Yksi opinnäytetyömme tavoitteista on selvittää, miten päihteidenkäyttäjät kokevat Huudikoutsit-toiminnan merkityksen omassa arjessaan. Haluamme selvittää, onko vertaistalvivaluella kohderyhmälle merkitystä ja ovatko opinnäytetyöhömmö osallistuvat henkilöt tyytyväisiä Huudikoutsien toimintaan vai kaipaavatko he siihen jotakin muutosta. Teoreettisena viitekehystenämme toimii vertaistalvivalu, sillä Huudikoutsilla on itsellään päihde- tai rikostaustaa ja he jalkautuvat pareittain kentälle, ilman ammattilaisia. Se, että toiminta on vertaistalvivaluuta, erottaakin Huudikoutsit-toiminnan muista päihteiden käyttäjille suunnatuista palveluista pääkaupunkiseudulla. Haittoja vähentävätyö ja jalkautuvan työ ovat myös olennainen osa Huudikoutsit -toimintaa.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa käytämme etnografista tutkimusmenetelmää. Pääasiallisena aineistona on etnografinen kenttätalvivalu sekä sen aikana tehdyt havainnoinnit ja haastattelut. Seuraamme päihteiden käyttäjien arkea, Huudikoutsien toimintaa, haastattelemme päihteidenkäyttäjää sekä saamme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Jalkauduimme kolmena päivänä Huudikoutsien mukaan metroasemille ja niiden läheisyyteen.

2 Huudikoutsit-hanke

Huudikoutsitoiminta on Irti huumeista ry:n sekä Kukunorin vuonna 2020 aloittama yhteishanke. Koutsien tarkoituksena on toimia koulutettuina sillanrakentajina metroasemilla aikaa viettävien päihteidenkäyttäjien sekä asemalla liikkuvien työmatkalaisten välillä. Näin yhteisellä toiminnalla pyritään luomaan viihtyisyyttä ja turvallisuutta asemille. (Millaisella asemalla sinä haluat liikkua?.) He tarjoavat tietoa erilaisista sosiaali- ja terveysalan palveluista sitä tarvitseville. Toiminnalla halutaan luoda mahdollisuuksia kohdata toisemme ymmärtävästi ja arvostavasti. Huudikoutseilla on itsellään päihdeongelma- tai rikostaustaa sekä kokemusta irtaantumisesta päihteiden käytöstä. (Tapaa koutsit; Tehdään yhdessä asemista viihtyisiä!.) Toiminta tapahtuu metroasemilla ja niiden läheisyydessä. Koutsit jalkautuvat pareina joka arkipäivä. Hanke on saanut rahoituksen Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskukselta vuosille 2020–2022 (Tehdään yhdessä asemista viihtyisiä!).

2.1 Työelämäkumppanit

Irti Huumeista ry on vuonna 1984 perustettu yhdistys, jonka tavoitteena on vähentää ja ehkäistä huumeiden käytöstä aiheutuvia haittoja niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla. Irti Huumeista ry tarjoaa maanlaajuisesti vertaistukea ja ammatillisia tukipalveluita ihmisille, jotka käyttävät huumeita sekä heidän läheisilleen. Yhdistys haluaa erityisesti ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutuvan kaikkien osalta sekä poistaa huumeiden käyttöön liittyvää stigmaa. Lisäksi se osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun ja on mukana valvomassa sitä, että huumeongelman kanssa elävät saavat yhteiskunnalta tarpeellista tukea sekä voimia käytön lopettamiseen. Yhdistyksellä on asiakasraati, joka kehittää ja arvioi yhdistyksen toimintaa kohderyhmälähtöisesti. Raati koostuu yhdistyksen kohderyhmien edustajista. (Irti Huumeista ry.)

Kukunori on järjestö ja kehittämisorganisaatio. Sen ajatus on, että hyvä mielenterveys on edellytys hyvinvoinnille. Kukunorissa eri mielenterveys-, vammais-, ja päihdealan järjestöt etsivät uusia ratkaisuja hyvinvointia vahvistavan toimintakulttuurin tueksi ja työtä tehdään heikoimmassa asemassa olevien ihmisten parissa. Kukunorin toiminta-ajatus on liittää ihmisiä yhteen ja luoda uutta hyvinvoinnin kulttuuria sitä kautta. Kukunori haluaa omalla toiminnallaan tehdä toimintakulttuurin ja näkymättömät rakenteet näkyviksi, jotka vaikuttavat meidän kaikkien hyvinvointiin. (Kukunori tutuksi.)

2.2 Huudikoutsi-toiminnan kohderyhmä

Opinnäytetyömme kohderyhmä, joita varten Huudikoutsi -toiminnan kaltaiselle palvelulle on noussut tarve, ovat päihteidenkäyttäjät. On kulttuurisidonnaista, mitä päihteitä käytetään ja millaisia päihteisiin liittyviä haittoja sekä sosiaalisia normeja niiden käyttöön liitetään. Päihteidenkäyttöä esiintyy kuitenkin eri puolilla maailmaa. Suomalaiselle yhteiskunnalle tyypillinen alkoholikulttuuri pitää vahvasti pintansa. Tämän lisäksi alkoholin rinnalla päihteinä käytetään erilaisia rauhoittavia, uni- ja kipulääkkeitä sekä erilaisia laittomiksi luokiteltujen huumausaineita. Myös muita päihdyttäviä aineita käytetään, kuten erilaisia liuottimia. (Havio & Inkinen & Partanen 2008: 50–51.)

Jalkautuessamme emme pysty määrittelemään, ovatko havainnoitavat ihmiset huumeiden, alkoholin tai lääkkeiden vaikutuksen alaisina. Suurin osa huumeiden käyttäjästä käyttää aineita sen mukaan mitä on saatavilla, ja toiset päihdyttävät itseään millä hyvänsä aineella (Hirschovits 2008). Sekakäyttö on yleistä Suomessa, sillä yli puolet vuonna 2015 päihdepalveluiden huumepotilaista kertoi käyttävänsä ainakin kolmea eri ongelmapäihdettä ja lähes kaikki opioidikorvaushoitoon hakeneet potilaat olivat monipäihderiippuvaisia (Aalto & Alho & Niemelä 2018: 12). Sekakäyttö merkitsee usein vakavaa päihdeongelmaa ja siihen liittyy enemmän terveydellisiä, sosiaalisia sekä käyttäytymisen ongelmia kuin yksittäisiin päihderiippuvuuksiin (Vorma 2018: 87). Se on eri aineiden samanaikaista ja sattumanvaraista käyttöä ja se on yleistynyt viime vuosina etenkin alkoholi-ongelmaisten keskuudessa. Tavallisin sekakäytön muoto on alkoholin ja lääkkeiden ja/tai huumeiden samanaikainen käyttö. Lääkkeillä pyritään tehostamaan alkoholin tai huumeiden vaikutusta. Sekakäytön muotoja on kuitenkin paljon erilaisia ja usein sekakäytöllä yritetään lievittää muista aineista tulevia vieroitusoireita. Monipäihteisyyden ja sekakäyttö-käsitteitä käytetään usein samassa merkityksessä. Monipäihteisyyden eroa sekakäytöstä siten, että monipäihteisyyden on eri päihteiden jaksoittaisesti tai tilannekohtaisesti vaihtelevaa käyttöä. (Havio & Inkinen & Partanen 2008: 64.)

3 Päihteet suomalaisessa yhteiskunnassa

Suomalaisten huumeiden käyttöä ja huumeasenteita on tutkittu 1990-luvun alusta lähtien säännöllisesti toistetulla Päihdetutkimus-väestökyselyllä. Kohderyhmänä on Suomen 15–69-vuotias väestö. Viimeisimmän vuonna 2018 julkaistun otoksen ovat muodostaneet 7000 suomalaista, jotka on poimittu Suomen väestötietojärjestelmästä systemaattisella satunnaisotannalla. Sen mukaan Suomessa huumeiden kokeilu ja käyttö ovat lisääntyneet 1990-luvulta lähtien. Yhä useammalla suomalaisella on omakohtaista

kokemusta huumeista, sillä joka neljäs on kokeillut jotain laitonta huumetta jossain elämänsä vaiheessa. Käyttö on yleistynyt etenkin 25–34-vuotiaiden nuorten aikuisten kohdalla sekä 35–44-vuotiaiden ikäryhmässä. Nuorista aikuisista liki puolet on joskus elämässään käyttänyt jotain laitonta huumetta. Huumekokeiluista miesten osuus on suurempi kuin naisten, mutta naisten käyttö on viime vuosina ollut nousussa. Ehdottomasti yleisin kokeiltu huumausaine oli kannabis, jota oli kokeiltu yksinään melkein yhtä paljon, kuin muita huumausaineita yhteensä. Raportissa huumeilla tarkoitetaan muun muassa kannabista, amfetamiinia, heroïinia, kokaiinia, ekstaasia, MDPV:tä, buprenorfiinia sekä muita ei-lääkinnällisesti käytettyjä opioideja, kuten tramadoli, fentanyyli, oksikodoni ja morfiini. (Karjalainen & Hakkarainen & Salasuo 2019: 1–3.)

Kyselyssä esitetyt luvut kuvaavat elinikäisprevalensseja, joka kertoo yhteen tai kahteen jäänneistä kokeiluista eikä säännöllisemmästä käytöstä. Siinä käytettävällä otantamennettelyllä ei tavoiteta esimerkiksi laitoksissa olevia tai ilman vakituista osoitetta eläviä, joka vaikeuttaa huumeiden käytön yleisyyden arvioimista. Päihdetutkimuksessa on tiedusteltu myös suomalaisten mielipiteitä erilaisten huumaavien aineiden hankinnan ja käytön rangaistavuudesta ja vuonna 2018 kyselyn mukaan 20 prosenttia suomalaisista olisi valmiita luopumaan kaikkien huumeiden käytön rangaistavuudesta. Väestöstä 18 prosenttia olivat sitä mieltä, että kannabista tulisi voida hankkia laillisesti mihin tahansa tarkoitukseen ja 54 prosenttia sitä mieltä, että kannabista tulisi saada vain lääkekäyttöön. (Karjalainen & Hakkarainen & Salasuo 2019: 3-4.)

Suomalaisten alkoholinkäyttötapoja on tutkittu vuosina 1968–2016 välillä, kahdeksan vuoden välein. Täysin raittiiden osuus on laskenut Suomessa pitkään, joka johtuu pitkälti naisten vanhimman, raittiin sukupolven ikääntymisestä ja sen myötä poistumisesta tutkimuksen kohderyhmästä. 2000-luvulla raittiiden osuuden lasku kuitenkin pysähtyi ja osuus kääntyi kasvuun vuoden 2016 aineistossa. Raittius on lisääntynyt miehistä alle 30-vuotiailla ja naisista alle 50-vuotiailla. Humalakulutus on ensi kertaa vähentynyt, kokonaiskulutuksen käännettyä laskuun vuoden 2008 jälkeen. Miehillä kuukausittain humaltuvien osuus väheni 27 prosentista 19 prosenttiin ja naisilla 9 prosentista 6 prosenttiin vuosien 2008 ja 2016 välillä. Tästä huolimatta suurin kerralla kulutettu alkoholimäärä on Suomessa erittäin suuri. Vuonna 2016 20–29-vuotiaista miehistä 26 prosenttia ilmoitti ainakin kerran vuoden aikana juoneensa vähintään 18 annosta alkoholia yhden päivän aikana ja saman ikäisistä naisista 18 prosenttia oli käyttänyt vähintään 13 annosta alkoholia kerralla. (Härkönen & Mäkelä & Savonen & Virtala 2017: 3-4.)

AUDIT-kyselyllä mitataan riskijuomista ja alkoholin käytön haittoja. AUDIT-kysymykset ovat olleet mukana Juomatapatutkimuksessa vuosina 1992, 2000, 2008 ja 2016. Luoki-

tuksessa noudatettiin alkoholiongelmia käypä hoito -suositusten rajaa, joka on naisilla alle 6 pistettä ja miehillä alle 8 pistettä. Kaikkein eniten riskijoukko on 30–49-vuotiaissa miehissä. Vuonna 2016 heillä 8 pisteen rajan ylitti 39 prosenttia vastaajista ja korkeamman 11 rajan ylitti 23 prosenttia. Naisista riskijoukko on eniten alle 30-vuotiaat: 45 prosenttia 15–19-vuotiaista ja 42 prosenttia 20–29-vuotiaista ylitti kuuden pisteen rajan, ja 16 ja 13 prosenttia ylitti korkeamman 11 pisteen rajan. Omasta alkoholinkäytöstä koettuja ongelmia eri elämänalueilla raportoivat miehet naisia enemmän. Eryteisesti terveysongelmat sekä ongelmat kotona tai parisuhteessa korostuivat miehillä. (Härkönen & Mäkelä & Savonen & Virtala 2017: 30.)

3.1 Päihteiden vaikutukset yksilöihin ja yhteiskuntaan

Päihteidenkäytön keskeisin ongelma on riippuvuus, joka voi kestää vuosia ja ylläpitää ongelmakäyttöä. Tämä aiheuttaa haittoja itse käyttäjälle, mutta myös käyttäjän läheisille sekä yhteiskunnalle. (Aalto & Alho & Niemelä 2018: 12.) Riippuvuus on monimutkainen yksilön oirekuva, johon vaikuttavat riippuvuutta tuottavan aineen tai toiminnon lisäksi yhteiskunnalliset asenteet eri riippuvuuden muotoja kohtaan. Esimerkiksi tupakka on laillista ja nikotiiniriippuvuuden ajatellaan olevan yksilön oma valinta, vaikka nikotiiniriippuvuus on yksi voimakkaimmista kemiallisista riippuvuuksista. (Hirschovits 2008: 27, 36–38.) Suomalaisessa yhteiskunnassa myös alkoholin käyttö nähdään hyväksyttävänä rentoutumis- sekä vapaa-ajanvieton tapana, kun taas huumeiden käytöstä usein ajatellaan kielteisesti ja sitä pidetään haitallisena sekä ensisijaisesti rikollisena toimintana (Havio & Inkinen & Partanen 2008: 93–95). Huumeriippuvuus saa erilaisia merkityksiä ihmisten mielissä kuin esimerkiksi nikotiiniriippuvuus huumeiden laittomuuden vuoksi. Nämä suhtautumiserot eri aineriippuvuuksiin vaikuttavat siihen, millaisena hoitotarve nähdään. Huumeriippuvaisen toipumisen uskotaan olevan kiinni riittävästä ja tehokkaista huumehoidoista, kun taas tupakan lopettamisen ajatellaan olevan usein mahdollista ilman hoitoa. (Hirschovits 2008: 27, 36–39.) Henkilöt, jotka ovat riippuvaisia päihteistä, eivät usein pysty hallitsemaan päihteiden käyttöään. Tällöin vaihtoehdoksi jäävät raittius tai riippuvuusikäyttö (Havio & Inkinen & Partanen 2008: 53.)

Haittoja vähentävän työn toiminta näyttäytyy viranomaisille usein vain ruiskujen ja neulojen vaihtotyönä. Tämä vaikeuttaa sitä, miten politiikassa otetaan huomioon suomalainen huume politiikka ja huumehoidon käytännöt, joihin voitaisiin tuoda uusia innovatiivisia menettelytapoja. Eräessä tutkimuksessa selvitettiin millaista apua huumeiden käyttäjät saavat heille suunnatuista terveysneuvontapisteistä sekä sitä, onko toiminnalla merkitystä yleisesti huumeiden käyttöön liittyvässä hallinnassa. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että neuvontapisteissä tehty työ oli laajempaa, kuin mitä ajatellaan haittoja

vähentävän työn olevan. Se osoitti, että pisteistä saatu apu ja tuki oli sellaista, jota ei ole saatavilla muualla yhteiskunnassa. Terveysneuvontapisteillä oli selkeä yhteys muihin palvelujärjestelmän toimintoihin. Niissä on luotu ja otettu osaksi toimintaa uusia huumeongelman haltuunottotapoja, jotka niin asiakkaat kuin työntekijät kokevat itselleen toimiviksi. Suomessa toteutettava haittojen vähentämisen malli on esimerkki siitä, kuinka yhteiskunnassa voidaan lisätä luottamusta syrjäytyneeseen väestöryhmään. (Perälä 2012: 5–6.)

Vaikuttavuuden käsite liittyy palvelujen yksilötason vaikutuksiin, kun puhutaan palvelujärjestelmästä. Vaikuttavuudella tarkoitetaan palveluiden kykyä edistää myönteistä muutosta koskien päihteiden käyttöä ja päihdeongelmia. Vaikutuksia voidaan tarkastella väestön kuolleisuuden, sairauksien sekä sosiaalisten ongelmien perusteella. Palvelujen vaikutus pitäisi johtaa väestötason terveysvaikutuksiin sekä sosiaalihuoltoon suotuisasti. Näitä ovat esimerkiksi työttömyyden ja rikollisuuden vähentäminen sekä terveydenhuollon kustannusten vähentäminen. (Babor & Stenius & Romelsjö 2009: 199.) Huumeusaineiden terveydellisiä haittoja voivat olla muun muassa psyykkiset ongelmat lievästä masennuksesta vakaviin psykooseihin, elimelliset haitat kuten infekti- ja myrkytyskomplikaatiot sekä elinkomplikaatiot kuten C-hepatiitti ja HIV. Tehokkaiden ehkäisevien toimien myötä huumeiden aiheuttamat terveysriskit on saatu pidettyä matalalla. Huumekuolemat ovat kuitenkin lisääntyneet ja Suomessa kuolee vuosittain noin 200 henkilöä huumeiden käytön seurauksena. (Aalto & Alho & Niemelä 2018: 12–13.)

3.2 Pääkaupunkiseudun palvelut päihteidenkäyttäjille

Julkishallinnon ja lainsäädäntöelinten tekemät päätökset vaikuttavat päihdepalveluiden suunnitteluun, rahoitukseen sekä seurantaan. Tätä kutsutaan hoitopolitiikaksi. Kun määritetään niitä rakenteellisia resursseja, joilla hoidetaan päihdeongelmista kärsiviä henkilöitä, on keskeisessä asemassa säätelevä ja kohdentava politiikka. Resursseihin kuuluvat muun muassa palveluja tarjoavat laitokset ja erilaiset hoito-ohjelmat, kuten katkaisuhoido ja korvaushoido sekä niissä toimiva henkilöstö. Järjestelmän ominaisuuksiin voi olla vaikutusta hoitopolitiikalla, jolla voidaan määritellä palveluiden sijainti sekä miten palvelu on järjestetty ja integroitu. Järjestelmän ominaisuuksiin kuuluu oikeudenmukaisuus, millä tarkoitetaan sitä, että palvelu on kaikkien väestöryhmien saatavilla. Ominaisuuksiin kuuluu myös tehokkuus sekä taloudellisuus, joilla tarkoitetaan, että palvelukokonaisuus on kaikista tarkoituksenmukaisin ja mahdollisimman kustannustehokas. (Babor & Stenius & Romelsjö 2009: 195–199.)

Helsingissä on tarjolla monipuolisesti erilaisia palveluita päihteidenkäyttäjille, kuten erilaisia neuvontapalveluja, päiväkeskuksia sekä maksuttomia ryhmiä. Neuvontapalveluilla tarkoitetaan esimerkiksi päihdeneuvontapalvelua, johon voi soittaa maksutta vuorokauden ympäri. Lisäksi on terveys- ja sosiaalineuvontapisteet, joista saa tietoa tartuntataudeista ja hoitopaikoista sekä päihdeasiamies, joka auttaa päihdepalveluihin liittyvissä asioissa ja on päihdeasiakkaiden edunvalvoja. Päiväkeskukset ovat matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, joissa useissa on tarjolla joko lämmin lounas tai puuroa sekä mahdollisuus peseytyä ja saada puhtaat vaatteet, jotka keskuksset ovat saaneet lahjoituksina. Jokaisen keskuksen sivuilla on erikseen mainittu vaatiiko asiointi päihdeeteettömyyttä. Helsingissä huumeiden käyttäjien laitostarkkaisuhoitoon hakeudutaan päihde- ja psykiatrian klinikan, päihdepoliklinikoiden tai nuorisoasemien tekemän hoidontarpeen arvioinnin kautta. (Päihdepalveluja pääkaupunkiseudulla.)

Helsingin kaupungilla on tarjolla Symppiksen liikkuva terveysneuvonta, josta saa terveys- ja sosiaalineuvontaa, käyttövälineiden vaihtoa sekä turvallisen pistämisen ohjausta, HIV- ja HCV-pikatestejä, rokotuksia, hoidontarpeen arviointia sekä vertaistoimintaa. Palvelussa voi asioida päihtyneenä. Netistä löytää liikkuvan terveysneuvonnan aikataulut sekä pysähdyspaikat. (Symppiksen liikkuva terveysneuvonta.) A-klinikkasäätiö tarjoaa vastaavanlaista palvelua, mutta kohtaamispaikat ovat monipuolisemmat. Palvelu kulkee nimellä Katuklinikka, joka kohtaa kadulla, kodeissa, matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa sekä asumisyksiköissä. Terveysneuvonnan lisäksi Katuklinikka tarjoaa sosiaalineuvontaa sekä apua esimerkiksi laskujen ja vuokrien maksamisessa. Katuklinikalla on mahdollisuus myös erilaisiin palveluihin ohjaamiseen ja saattamiseen. (Katuklinikka.)

Helsingin kaupungilla on toiminnassa etsivä lähityö, johon kuuluu kontaktin ottaminen julkisissa tiloissa oireileviin henkilöihin sekä tilannearvio, luottamuksen rakentaminen ja tarvittaessa ohjaaminen kriisipäivystyksen palveluihin. Etsivän lähityön toiminta tapahtuu julkisissa tiloissa ja kohderyhmä on päihde- tai psykiatrisen hoidon ulkopuolelle jäävät henkilöt. (Lähityö päihde- tai psykiatrisen hoidon ulkopuolelle jääneiden sekä kriisissä olevien henkilöiden parissa.) Tukikohta ry:n Etsivä löytää-hanke, on samoilla periaatteilla toimiva kuin kaupungin tarjoama etsivä lähityö. Etsivä löytää-hankkeen toiminta perustuu haittoja vähentävään ideologiaan ja toiminnan tarkoitus on tukea erityisesti heitä, jotka ovat palveluiden ulkopuolella tai eivät ole tulleet niissä autetuksi. Etsivä löytää-hanke jalkautuu Helsingin, Espoon ja Vantaan alueilla. (Etsivä löytää-hanke.) Myös Helsingin diakonissalaitos toteuttaa jalkautuvaa päihdetyötä, joka kulkee nimellä Tukialus-hanke. Tukialus-hankkeessa toimivat työparina sosiaali- ja terveysalan ammattilainen vertaistoimijoiden ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Käytännön

työ on esitelty samoin kuin edellä mainitsemani etsivät työt. Tukialus-hanke on saanut rahoituksen vuosille 2019–2022. Etsivän- ja lähi/päihdetyön palvelu ovat täysin anonyymiä sekä keskeistä siinä on palvelun kynnyksettömyys. (Diakonissalaitos 2019.)

Sininauha Oy tarjoaa muiden päihdepalveluiden lisäksi myös kotiin vietäviä päihdepalveluja. Heillä on tarjota asiakkaan omassa kodissa tapahtuvaa katkaisuhoidtoa sekä kotiin tuotettavaa avohoitoa, joka on suunnitelmallista ja tavoitteellista kotona tapahtuvaa päihdekuntoutusta. Lisäksi heillä on opioidikorvaushoitoklinikka. (Päihdepalvelut.) Sininauhasäätiöllä on asunnottomille, päihteitä käyttäville nuorille kohtaamis- ja tukipiste Nuoli. Nuoleen voi mennä anonyymisti, myös päihtyneenä. Siellä on mahdollisuus syödä, peseytyä ja levätä. Nuolen ikäraja on 16–29 vuotta. (Nuoli nuorten kohtaamis- ja tukipiste.) Lisäksi kolmannella sektorilla sekä yksityisillä organisaatioilla on käynnissä lukuisia muita hankkeita ja monipuolisia päihdepalveluita. Kaikista edellä mainituista palveluista muut paitsi Helsingin kaupungin tuottamat palvelut saavat rahoituksensa sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskuksesta.

4 Huudikoutsitoimintaa ohjaavat periaatteet

Huudikoutsitoiminta perustuu vertaistoiminnalle, mikä erottaa sen muista tarjolla olevista palveluista. Huudikoutsitoiminnassa jalkautuvan työn osuuden hoitaa kaksi vertaista, ilman ammattilaista. Halusimme ottaa näkökulmiksi myös haittoja vähentävän työotteen sekä jalkautuvan työn, sillä ne ovat myös tärkeä osa Huudikoutsitoimintaa. Tässä luvussa esittelemme teoreettisia lähtökohtiamme tarkemmin.

4.1 Vertaistoiminta

Vertaistoiminta, vertaisuus ja vertaistuki ovat käsitteitä, joita käytetään monesti kuvaamaan samanlaisia asioita. Vertaistoiminta on laaja käsite ja sillä tarkoitetaan kaikkea toimintaa, mikä sisältyy vertaistukeen. Vertaisuus on keskinäistä asiantuntijuutta sekä yhdenvertaisuutta. Vertaisuudella viitataan ihmisten väliseen tasa-arvoiseen suhteeseen, jossa keskiössä on ihmisten keskinäinen tuki. Vertaisuus muodostuu ihmisten samankaltaisten kokemusten pohjalta ja erilaisten elämäntilanteiden kautta. Vertaistuki on aina vapaaehtoista toimintaa ja siinä vertaiset toimivat omaksi sekä toistensa hyväksi. Vertaistuki toimii vertaisten omien tarpeiden, voimavarojen sekä elämäntilanteiden mukaisesti. Vertaisella tulee olla oma elämänhallinta kunnossa, jotta on voimavaroja tarjota tukea toisille. (Mikkonen & Saarinen 2018: 20–21.) Vertaistuki on sosiaali-

sen tuen muoto, jossa toisilleen vertaisia yhdistää haastava elämäntilanne tai elämässä tapahtuva kriisi (Jantunen 2010: 87).

Elämäntilanteet joissa vertaisuutta voi tarvita, on esimerkiksi päihderiippuvuus, asunnottomuus tai sairastuminen. Vertaisuus perustuu ajatukseen siitä, kuinka yksilöiden sekä ryhmien välillä saa antaa tukea sekä vastaanottaa sitä toisilta. Vertaistuki on oman elämän kautta tulleiden kokemusten hyödyntämistä toisen auttamisessa. Tuki on vastavuoroista ja vertaiset ovat tasavertaisia keskenään eikä kumpikaan asetu toisen yläpuolelle. (Mikkonen & Saarinen 2018: 20, 22, 26.) Vertaistoiminnassa toisten auttaminen vahvistaa yksilön kokemusta itsestä hyödyllisenä sekä tarpeellisenä. Toisia samankaltaisia asioita kokeneiden ihmisten auttaminen lisää ymmärrystä myös omasta ongelmastaan. (Jantunen 2010: 87.) Vertaistukea toteutetaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa kuten kasvotusten sekä puhelin- ja nettivertautuen avulla (Mikkonen & Saarinen 2018: 59).

4.1.1 Vertaistoiminnan historia

Vertaistoiminnan juuret ovat Euroopassa 1800-luvun lopun oma-apuliikkeissä sekä 1930-luvun Yhdysvalloissa, jossa perustettiin vuonna 1935 ensimmäinen nykyaikainen vertaisryhmä Anonyymit Alkoholistit (Mikkonen & Saarinen 2018: 9). Suomeen toiminta vakiintui vuonna 1948, kun ensimmäinen Anonyymit Alkoholistit-ryhmä aloitti toimintansa (Laimio & Karnell 2011: 10). 1990-luvun lama vaikutti Suomessa moniin asioihin, kuten talouteen ja lainsäädäntöön. Esimerkiksi mielenterveyden laitoshoidoa alettiin vähentää ja ihmisiä joutui mielisairaaloista ulos säästösyistä. Laitoshoidosta ulos joutuneet saivat tukea vertaistuesta. Vertaistukiryhmien vetäjinä toimi ammattilaisia, jotka auttoivat kymmeniäkin vuosia sairaaloissa olleita selviytymään arjen välttämättömyyksistä. (Mikkonen & Saarinen 2018:11–12.)

Lama oli murrosvaihe Suomen hyvinvointivaltiolle, ja vertaistuen arvostus alkoi kasvaa ammattilaisten keskuudessa laman aikana toimineiden vertaisryhmien myötä. Vertaistoiminta merkitys alkoi kiinnostaa ja sitä haluttiin ruveta kehittämään sosiaali- ja terveydenhuollon eri alueilla. (Mikkonen & Saarinen 2018:11–12.) 1990-luvun jälkeen tapahtuneiden yhteiskunnallisten muutoksien vuoksi vertaistoiminnan tarve lisääntyi merkittävästi ja erilaisia vertaistukiryhmiä perustettiin lisää. Vertaistuen merkitys yksilökeskeisessä nyky-yhteiskunnassa on korostunut, sillä ihmisillä on mahdollisuus olla osana erilaisia yhteisöjä sekä järjestöjä. Vertaistoimintaa hyödynnetään tänä päivänä monipuolisesti osana sosiaali- ja terveystaloutta. Vertaistoimintaa järjestetään kolmannel-

la sektorilla erityisesti kansalais- ja järjestötoiminnassa, sekä yhä enemmän myös osana julkista sektoria. (Laimio & Karnell 2011: 10–11.)

4.1.2 Vertaistoiminnan merkitys

Vertaistuki on vapaaehtoista vastavuoroista tukea, jossa omat kokemukset ovat tuen perustana. Vertaistoiminta voi olla kahden ihmisen välistä sekä ryhmämuotoista keskinäistä tukea. Samanlaisia asioita kokeneet ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ja saavat molemmat toisiltaan tasavertaisesti ymmärrystä sekä tukea. (Mikkonen & Saarinen 2018: 20–21.) Vertaistoiminta ei korvaa ammatillista apua vaan toimii ammatillisen työn tukena täydentämässä, jolloin vertaiset toimivat keskenään omien kokemustensa pohjalta ja pyrkivät lisäämään omaa hyvinvointia (Mikkonen & Saarinen 2018: 29; Laimio & Karnell 2011: 13). Hyviin tuloksiin päästään usein, kun ammatillinen työ ja vertaistuki toimivat yhdessä. Ammatillainen ja vertainen toimivat erilaisten tietojen sekä kokemuksen mukaan, jolloin nämä kaksi tuen muotoa tarjoavat yhdessä toimiessaan kokonaisvaltaisen avun. (Mikkonen & Saarinen 2018: 29–30.)

Luottamus on vertaistuen keskiössä, jotta vuorovaikutus voi toteutua. Täytyy olla turvallinen luottamuksellinen ilmapiiri, jotta uskaltaa jakaa omia henkilökohtaisia kokemuksia, ilmaista tunteita, pystyä kuuntelemaan toista sekä oppimaan toisten kokemuksista. Vertaiset saavat kertoa tilanteestaan juuri sen verran kuin haluavat. (Mikkonen & Saarinen 2018: 21.) Vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen on vertaisten seurassa helpompaa matalamman kynnyksen vuoksi. Vertaiset eivät tuomitse ja heiltä saa ymmärrystä tilanteeseen. (Jantunen 2010: 97.)

Vertaisten tukea voi tarvita monenlaisissa elämäntilanteissa, kuten elämänmuutoksiin sopeutumisessa. Vertaistuen toimivuuteen vaikuttaa osallistujien voimavarat sekä elämäntilanne. Vertaistuen voimana pidetään sitä, kun kuulee muiden samassa tilanteessa olevien kokemuksia ja näkee, että he ovat selviytyneet kaikesta huolimatta. Tällaiset vertaistuen kokemukset antavat toivoa omasta selviytymisestä. Toisilta saatu tuki voi parhaassa tapauksessa vaikuttaa positiivisesti elämänhallintaan, opettaa muiden auttamisesta sekä ottamaan itse apua vastaan. (Mikkonen & Saarinen 2018: 21–23.) Vertaisten tapaaminen auttaa ymmärtämään omien ajatusten sekä tunteiden olevan normaaleja prosessiin kuuluvia reaktioita. Silloin saa myös kokemuksen siitä, että toiset ovat kokeneet täysin samoja ajatuksia ja ettei ole yksin ongelmiansa kanssa. (Laimio & Karnell 2011: 19.) Myös toisten vertaisten samankaltaiset kokemukset lisäävät turvallisuuden tunnetta (Jantunen 2010: 91). Vertaistoiminta tukee uusien ihmissuhteiden löytämistä. Siitä saatava sosiaalinen tuki voi auttaa esimerkiksi päihdeongelmasta sel-

viytymistä tarjoamalla uusia raittiita ihmissuhteita, joilta saa apua ongelmatilanteisiin ja käyttäytymisen muuttamiseen. (Kotovirta 2009: 170.)

Vertaistuessa on kolme pääulottuvuutta ja ne ovat varhainen ja ennaltaehkäisevä tuki, korjaava tuki sekä kuntouttava tuki. Varhaisen ja ennaltaehkäisevän tuen tavoitteena ovat nimensä mukaisesti ennaltaehkäistä ongelmien muodostumista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta pystyttäisiin välttämään tilanteen paheneminen. Erilaisten riippuvuusongelmien alkuvaiheessa voi vertaiselta saada apua tilanteeseen sekä motivaatiota hakeutua esimerkiksi erilaisiin vertaistukiryhmiin. Korjaava tuki sen sijaan on pitkäkestoista ja siihen yleensä liittyy jokin vakava fyysinen tai psyykinen sairaus, jolloin tuki on yleensä osana hoitopolkua. Korjaavaa tukea tarvitaan usein jonkin äkillisen odottamattoman kriisin yhteydessä. Korjaavaa tukitoimintaa järjestävät pääosin järjestöt, palvelukeskukset sekä kirkko, jotka järjestävät vertaistoimintaa, kuten vertaistukiryhmiä ja tukihenkilötoimintaa. Kuntouttava vertaistuki jatkaa siitä, mihin korjaava ammatillinen tuki on päättynyt. Monet jatkavat itsenäisesti tapaamista vapaamuotoisissa vertaistukiryhmissä, joiden avulla jatkavat kuntoutumista. (Mikkonen & Saarinen 2018: 71–72.)

4.1.3 Vertaistoiminnan haasteet

Vertaistoiminnan toteutumiselle on myös haasteita. Haasteena on, ettei vertaistukea ole aina saatavilla tai sitä voi olla vaikea löytää. Aina ei välttämättä löydy sopivia vertaistukiryhmiä tai niihin ei pääse osallistumaan juuri sillä hetkellä, kun sitä tarvitsisi. Kaikki vertaistoiminnan muodot eivät aina pysty vastaamaan ihmisten tarpeeseen eikä onnistu tuomaan toivottua apua tukea tarvitsevien tilanteisiin. Vertaistuen tarpeet ovat yksilöllisiä ja kaikki eivät saa kaipaamaansa tukea ryhmistä ja toisista vertaisista. (Mikkonen & Saarinen 2018: 137–139.)

Vertaistoimintaan osallistumiseen ei voi ketään pakottaa. Vertaisten tuki voi auttaa vain tilanteissa, joissa tukea tarvitseva suhtautuu siihen myönteisesti sekä luottavaisesti. Vertaistoimintaan osallistuvien kyky vastaanottaa sekä antaa tukea on yksilöllistä. Vertaistukiryhmät ovat usein määräaikaista ja niiden kesto on rajattua. Tämän vuoksi kaikki eivät koe saavansa tarpeeksi tukea määritellyssä ajassa eivätkä koe olevansa valmiita siirtymään toiminnallisiin vertaisryhmiin eli kerhoihin. Tällaisessa tilanteessa kuitenkin yleensä sallitaan osallistujien jatkaa seuraavassa alkavassa ryhmässä. (Mikkonen & Saarinen 2018: 60, 189.)

Vertaistukiryhmissä voi toisten jäsenten kertomukset samanlaisista kokemuksista tuntua itselle liian raskaalta ja nostaa ahdistusta tuomalla omat vaikeat kokemukset mieleen. Osa saattaa jättää hakeutumatta vertaistuen pariin, koska pelkää tulewansa leimatuksi, on epäluuloinen sen hyötyä kohtaan tai kokee ahdistusta sosiaalisista tilanteista. Naiset osallistuvat vertaistoimintaan miehiä enemmän, mikä kertoo naisten haluavan jakaa enemmän kokemuksiaan. Toisaalta pelkästään miehille tarkoitettuja vertaisryhmiä on vähemmän. (Mikkonen & Saarinen 2018: 139–140.)

4.2 Jalkautuva työ

Jalkautuvan työn kaltaisen työn historia on pitkä, vaikka se käsitteenä onkin melko uusi (Juhila 2018: 147). Ensimmäiset viitteet oman aikakautemme jalkautuvaan työhön ovat brittiläisen Pelastusarmeijan toiminnasta 1800-luvulla aikana, jolloin heikommassa asemassa olevien auttamista ei pidetty tärkeänä. Työntekijät jalkautuivat Englannin suurimpiin kaupunkeihin ja niiden slummeihin etsien avun ja tuen tarpeessa olevia ihmisiä. (Mikkonen, Kauppinen, Huovinen, Aalto 2007: 12.)

Käsite yleistyi 2000-luvun alussa erityisesti nuorten kanssa tehtävässä työssä. Vähitellen se laajentui koskemaan muitakin marginaaliryhmiä kuten esimerkiksi seksityöläisiä, asunnottomia tai huumeiden käyttäjiä. (Juhila 2018: 147.) Myös Suomessa ammatillinen jalkautuva työ aloitettiin 1960-luvulla erityisesti nuorisotyössä, jota haluttiin kehittää laittomien päihteet rantauduttua Suomeen (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 15–16).

4.2.1 Jalkautuvan työn määrittelyä

Ammatillisessa jalkautuvassa työssä mennään sinne, missä asiakkaiden oletetaan olevan ja löytyvän. Sitä voidaan käyttää minkä tahansa ryhmän kanssa, mutta yleensä sitä tehdään marginaaliryhmien, kuten asunnottomien, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten sekä päihteidenkäyttäjien kanssa. Nämä ryhmät ovat usein jääneet tai jättäytyneet palveluiden ulkopuolelle. Siinä luovutaan perinteisestä ajatusmallista, jossa asiakas menee hakemaan palveluita virastoista tai klinikoilta. Jalkautuvassa työssä voidaan käyttää myös vertaistojimijoita kulttuuritulkkeina. Heidän omat yksilölliset kokemuksensa auttavat ymmärtämään ja tulkitsemaan esimerkiksi sanallista ja sanatonta viestintää, joka ammatilliselta voi jäädä huomaamatta. Tämän lisäksi he toimivat asiakkaille esikuvina kohottaen yhteisön itsetuntoa ja itsevarmuutta. (Mikkonen ym. 2007: 25–27.)

Kadulla asiakkaan arki ja ongelmat avautuvat työntekijälle realistisessa valossa, siis täysin eri tavalla kuin toimistosta käsin. Työntekijän ja asiakkaan kohtaaminen on ai-

kaan ja paikkaan sidoksissa ja tästä johtuen, asiakkaan vointi näyttäytyy juuri sellaisena kuin se tapaamishetkellä sattuu olemaan. (Männistö 2012: 126.) Tästä johtuen työntekijän on vaikea etukäteen suunnitella kohtaamista ja kontrolloida tilannetta sekä ennakoida kenet he löytävät ja mistä (Andersson 2013: 185; Juhila 2018: 146–147).

Syrjäytymisen yksi seuraus on, että ihmisistä tulee palveluissa väliinpuotoajia. Omien oikeuksien tunteminen on heikkoa ja palveluiden saatavuus niiden monimutkaisten ehtojen takia vaikeaa. (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 22–23.) Kadulla oleilevat ovat järjestelmästä poiskäännytettyjä, sillä usein he itse haluavat eri asiaa kuin mitä viranomaiset heille pystyvät tarjoamaan. Välillä asiakkaat eivät edes itse ymmärrä tulleen poiskäännytetyksi ja luulevat olevansa väärässä paikassa väärin ongelmien kanssa. Tämä siksi, etteivät he osaa kertoa tilannettaan siten, että saisivat heille kuuluvaa palvelua. (Männistö 2012: 128.)

Alkujaan jalkautumisessa kohtaamispaikkana oli kadut, mutta nykyään asiakkaita etsitään myös muiden palveluiden piiristä kuten esimerkiksi oppilaitoksista, vankiloista sekä internetistä (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 23). Ympäristöllä ei kuitenkaan ole väliä, vaan tärkeintä jalkautumisessa on asettua kuuntelemaan asiakkaan tarpeita, jotta voidaan tarjota oikeita palveluita (Mikkonen ym. 2007: 27). Jalkautuva työ onkin eräänlaista palveluohjausta, sillä se tuo tiedon asiakkaille kuuluvista palveluista heidän luokseen. Tarkoitus ei kuitenkaan ole tarjota asiakkaille valmiita paketteja vaan räätälöidä palvelut yksilöllisesti jokaisen oman tarpeen mukaan. (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 22–23.) Tämä on tärkeää, sillä muun muassa päihteidenkäyttäjien ongelmat ovat moninaisia ja käytön lisäksi ongelmia voi olla esimerkiksi perheen, parisuhteen, työn tai mielen-terveyden kanssa. Tarvittaisiinkin kokonaisvaltaisempia palveluita, joissa otetaan huomioon moniongelmaisuus sekä yksilö, jäykkien valmiiksi rajattujen palveluiden sijaan. (Perälä 2007: 265, 268–269.)

4.2.2 Jalkautuvan työn arvot

Sosiaalialan työ perustuu ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä siihen, että jokaisella ihmisellä on oikeus elämään, vapauteen ja koskemattomuuteen (Hallikainen ym. 2017: 11). Nämä arvot ohjaavat vahvasti myös jalkautuvaa työtä. Sen perustana on ihmiskäsitys, jossa jokaisella ihmisellä on sama arvo hänen taustastaan, kohtalostaan tai elämäntilanteesta riippumatta. Tämän lisäksi jokaista tule kohdella ihmisarvoa kunnioittaen. Yhteiskunnassamme marginaalissa eläviä ihmisiä pidetään ongelmaisina ja heidät helposti lokeroidaan johonkin tiettyyn ryhmään. Ihmisen elämäntapa tai henkilökohtaiset ongelmat eivät kuitenkaan määritä tai vähennä arvoa ja

jalkautuvan työn näkökulmasta heidät tulee kohdata arvokkaina ihmisinä. (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 20–21.)

Sosiaalialan yksi ongelma voi olla se, että työntekijä toimii kontrollin välineenä, jossa asiakasta yritetään kuntouttaa vastoin tämän tahtoaan ja näkemystään. Matalan kynnyksen palveluissa, haittojen vähentämisessä ja jalkautuvassa työssä on tarkoitus päästä eroon tämänlaisesta ajattelusta. Asiakkaan itsemääräämisoikeuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota etenkin siksi, koska työ tapahtuu kadulla tämän omalla maaperällä. Tästä johtuen työ perustuu aina vapaaehtoisuuteen, sillä asiakkaat voivat itse päättää haluavatko he olla yhteydessä työntekijään. Näin asiakkaat kohdataan heidän omilla ehdoillaan. (Mikkonen ym. 2007: 18, 21.)

Jalkautuva työ on matalan kynnyksen palvelua, jossa asiakas päättää miten ja missä tavataan. Tapaaminen tapahtuu aina asiakkaan ehdoilla. Kadulla asiakkaan ja työntekijän välinen kontrollifunktio puuttuu ja työ on epävirallisempaa. Tästä johtuen kohtaaminen muuttuu tasavertaisemmaksi ja dialogisuus sekä avoimuus korostuvat. Se kuinka asiakas kohdataan, on iso osa jalkautuvaa työtä, sillä hyvällä kohtaamisella asiakkaan kokemaa ulkopuolisuuden tunnetta voidaan vähentää. (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 24.)

Jalkautuvassa työssä tärkeää on avoimuus eikä työtä koskaan tehdä salassa. Asiakkaalle tulee aina kertoa, kuka työntekijä on, mistä organisaatiosta hän tulee ja miksi hän on kentällä. (Mikkonen ym. 2007: 18, 27.) Sen sijaan asiakkaan on mahdollista pysytellä nimettömänä ja tätä tulee kunnioittaa. Tämä eroaa paljon nykyisestä palvelujärjestelmästä, jossa kaikki asiakkaat ovat jollain tavoin tunnistettavissa ja luokiteltavissa. (Juvonen 2005: 37–38.) Luottamuksen rakentaminen asiakkaaseen on hyvän jalkautuvan työn edellytys. Kadulla oleskelevat asiakkaat suhtautuvat työntekijöihin usein vastahakoisesti eivätkä halua olla näihin yhteydessä. Tämä johtuu aikaisemmista huonoista kohtaamisista sosiaalipalveluiden kanssa. (Andersson 2013: 181.)

4.3 Haittoja vähentävä työ

1990-luvun jälkipuoliskolla alettiin puhua toisesta huumeaallostasta Suomessa huumeiden käytön sekä siihen liittyvien haittojen lisääntyessä. Tuotiin uusia tapoja säännellä huumeekäytöstä ja osaa uusista sääntelystrategioista kutsuttiin ”haittoja vähentäväksi”. Neulojen ja ruiskujen vaihtopisteet suonensisäisesti huumeita käyttäville sekä korvaushoito opiaatteja käyttäville ovat varmaankin tunnetuimpia haittoja vähentämisen muoto-

ja. Huumeisiin liittyvät terveyshaitat ja -riskit ovat tyypillisesti kohteena, kun puhutaan haittojen vähentämisen käsitteestä. (Tammi 2007: 7.)

Kansanterveydellinen näkökulma on vahvasti päihteiden käytön haittojen vähentämisen ajattelussa. Keskeinen ajatus haittojen vähentämisessä on, ettei päihdeongelmaa voida poistaa, mutta päihteisiin ja niiden käyttöön liittyviä haittoja voidaan säädellä eri tavoin. Palveluita tulisi kehittää siten, että ne tavoittavat päihteidenkäyttäjät eikä ensisijaisena tavoitteena ole päihteiden käytön lopettaminen tai päihteiden käytön morali-sointi. Palveluita tulisi saada mahdollisimman matalalla kynnyksellä ja niiden tulisi olla haittoja vähentämiseen tähtäviä. Palveluita, jotka täyttävät edellä mainitut kriteerit ovat muun muassa terveysneuvontapalvelut ja pisteet päihteitä käyttäville, matalan kynnyksen palvelut, päihteidenkäyttäjien parissa tehtävä kenttätyö sekä päihteidenkäyttäjien vertaisohjaus. (Havio & Inkinen & Partanen 2008: 217.)

Ihmisoikeuskysymykset ja päihteiden käyttäjien oikeus saada asianmukaisia palveluita yhteiskunnassa ovat keskeisessä roolissa, kun puhutaan haittoja vähentävästä työstä. Puhutaan vastuuttamisesta ja valtaistumisesta ja siinä huumeidenkäyttäjät ovat itse keskeisessä asemassa. Tämä tarkoittaa, että käyttäjät saavat asianmukaista tietoa päihteiden vaikutuksista, sekakäytön riskeistä ja tartuntataudeista. Siihen kuuluu luotamuksellista ja vastavuoroista kanssakäymistä sekä käyttäjien kannustamista viemään asianmukaista tietoa toisille käyttäjille, jotta käyttökulttuuri muuttuisi turvallisemmaksi. On melko harvinaista, että pitkän päihdehistorian omaava henkilö, joka on usein myös pitkälle yhteiskunnassa syrjäytynyt, siirtyisi päihdekeskeisestä elämäntavastaan suoraan päihteettömyyteen. Vaiheittain kohti haittojen vähentämistä etenevä hoito on tehokkaampaa. Vaikka päihteidenkäyttäjä ei välttämättä tule koskaan lopettamaan käyttöönsä, saattavat monet siirtyä kuitenkin käyttämään päihteitä turvallisemmalla tavalla. (Havio & Inkinen & Partanen 2008: 219–220.)

Haittoja vähentävän työn tärkeä osa on yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Haittoja vähentävä työ päihteitä käyttävien ihmisten parissa edellyttää helposti lähestyttävää palvelua, jota on aukioloaikojen sopivuus ja riittävyys asiakkaiden elämänrytmiin nähden sekä toimipisteen sijainti maantieteellisesti keskeisellä ja asianmukaisella paikalla. Sitä on myös asiakkaiden kanssa tapahtuva yhteistyö ja vertaistoiminta sekä anonyymin palvelun mahdollisuus. (Koskela & Ovaska 2017: 11.) Yhteiskunnallista hallintaa koskevassa keskustelussa nousee esille se, että käyttäjät itse kokevat, etteivät palvelu- ja hoitokäytännöt tue heitä (Perälä 2012: 5). Häkkisen mukaan haittoja vähentävä näkökulma on Suomessa monelta osin hyvin toimiva. Toisaalta, kun päihteettömyys vaati-

mus poistetaan, syntyy samalla päihde-ehtoisia ympäristöjä, joista voi olla vaikeampi irtaantua. (Häkkinen 2013: 24.)

1800-luvulta saakka Yhdysvalloissa sekä Iso-Britanniassa on annettu korvaushoitoa opioidiriippuvaisille ihmisille. Työn tarkoituksena oli saada vain pahimmat ongelmat pienennettyä eikä tavoitteena ollut saada ihmisiä takaisin yhteiskuntaan. Tuohon aikaan ei puhuttu vielä haittoja vähentävästä työstä vaan tarkoituksena oli ainoastaan auttaminen. 1980-luvulla alettiin puhua haittoja vähentävästä työotteesta, kun ymmärrettiin erityisesti hiv-tartuntojen leviävän likaisten pistovälineiden välityksellä ja aloitettiin tekemään työtä tavoitteellisesti, jotta hiv-tartuntojen määrä saatiin vähennettyä. Haittoja vähentävän työn määritelmän ero nykypäivään on se, että silloin hoidossa ei ole ollut suurempaa tavoitetta kuin lääkehoito. (Tammi 2007: 15–16).

Suomessa huumeaallon yhteydessä ensimmäistä kertaa tuotiin esille haittoja vähentävä työ. Aluksi ihmisten vastustus oli voimakasta, mutta kuitenkin lyhytkestoista. Ihmiset pelkäsivät haittoja vähentävän työn myötä, että yleinen asenne huumeidenkäytön suhteen olisi sallivampaa. Yllättävän helposti ja nopeasti neulojenvaihtopisteet sekä korvaushoito käynnistettiin ja toiminta alkoi. Suomessa pelättiin 90-luvun lopulla haittoja vähentävä työotteen lisäävän huumeiden käyttöä ja sen sallivuutta, mutta onkin käynyt päinvastoin eli päihteidenkäyttöön ja hallussapitoon liittyvät lait ovat tiukentuneet. (Tammi 2007: 16).

Haittoja vähentävässä työssä ajatellaan olevan kolme pääperiaatetta. Sen ydin on ajatus siitä, että huumeiden käyttö on nyky-yhteiskunnassa asia mitä tapahtuu ja jota ei voida estää. Tämän vuoksi käyttäjiä tulee kohdella reilusti, itsenäisinä kansalaisina. Heidän mahdollinen päihdeongelmansa tulee hoitaa käytännönläheisesti sekä hoidon tulee perustua tutkittuun tietoon. (Tammi 2007: 22–23.) Ensimmäinen periaate on tähtäin huumehaittojen säännöstelyssä. Työn tulee olla arvoista vapaa ja perustua tutkittuun tietoon. Toinen periaate on moraalista riippumaton lähestyminen huumeiden käyttöön, jolla tarkoitetaan, että huumeiden käytön riskit ja haittavaikutukset ovat ongelma, ei itse huumeiden käyttö. Kolmannessa periaatteessa haittoja vähentävästä näkökulmasta huumeiden käyttäjät nähdään ihmisinä, jotka kykenevät omaan ajatteluun ja ovat aktiivisia toimijoita. Huumeiden käyttäjät pystyvät itse ottamaan vastuuta omasta elämästään ja valinnoistaan. (Tammi 2007: 23.)

Tammen mukaan haittoja vähentävän työn liikkeessä on lisäksi alakoulukuntia. Kaikissa näissä yhteistä on edellä mainitut pääperiaatteet, mutta koulukunnat painottavat eri asioita. Ensimmäinen koulukunta on näkyvin ja onnistunein. Se on ammatillinen apu,

mitä ovat esimerkiksi korvaushoito ja neulan vaihtopisteet. Näillä keinoilla pyritään suojaamaan yksilön ja yhteiskunnan hyvinvointia ja toiminta perustuu tutkittuun tietoon. Korvaushoito sekä neulanvaihtopisteet ovat korvanneet ei-lääkinnällisiä hoitomuotoja. (Tammi 2004: 385–387).

Toisessa koulukunnassa korostetaan vertaistukea sekä oman identiteetin ja oikeuksien tietoisuuden lisäämistä. Ensimmäiseen koulukuntaan verrattuna, toinen koulukunta on niin sanottua hiljaista tietoa ja vertaiset tukevat toinen toistaan. Esimerkiksi Amsterdammissa vuonna 1984 käyttäjät itse perustivat neulanvaihtopisteen ja pyörittävät vertais-tuellisesti toimintaa. Nyky-länsimaisessa yhteiskunnassa toisessa koulukunnassa tärkeänä osana on asiakkaan voimaantumisen sekä tasavertainen työskentely ammattilaisen ja vertaisen välillä. Organisaatioiden ajatuksena on, että toiminta on samanlaista kuin ammattilaisten tekemänä. Tavoite terveydellisen ja sosiaalisen näkökulman lisäksi on, että asiakkaat tulevat tietoisiksi omista oikeuksista täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä. Tietoisuuden lisääminen poliittiseen toimintaan, joka antaa uuden tulkinnan asioista ja omasta itsestään. Tarkoituksena on, että henkilöt tulevat tietoisiksi muokattessaan sosiaalista minäänsä. Ajatus siitä, että ihminen ymmärtää olevansa muutakin kuin päihteidenkäyttäjä. (Tammi 2004: 388–390).

Kolmas koulukunta edustaa maailmanlaajuista oikeudenmukaisuutta. Siinä korostuvat vahva maailmanlaajuinen solidaarisuus ja ihmisoikeudet. Maailmanlaajuisessa huumeidenkäytössä näkökulmina ovat sosiaalinen, kehityksellinen ja ympäristöllinen. Kolmas koulukunta vastustaa vahvasti Yhdysvaltojen huumeiden vastaista sotaa, joka heidän mukaansa on pahentanut huumeongelmaa Yhdysvalloissa ja kehittyvissä maissa sen sijaan, että se olisi auttanut. Ongelmana nähdään myös se, että halutaan ottaa huomioon huumeita valmistavien maiden ihmis- sekä sosiaaliset oikeudet. (Tammi 2004: 390–393).

5 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa käytämme etnografista tutkimusmenetelmää eli havainnointia ja haastatteluja. Valitsimme tämän menetelmän sen vuoksi, että se sopii hyvin marginaalissa elävien ihmisten elämän kuvaamiseen (Perälä 2011: 39–40). Opinnäytetyössä tutkitaan heikommassa asemassa olevaa ryhmää, päihteitä käyttäviä henkilöitä, joilla voi olla ennakkoluuloja tutkimusta ja tutkimusentekijöitä kohtaan. Tärkeää on yhteistyön ja luottamuksen saavuttamisen kannalta tehdä selväksi,

että olemme sitoutuneet auttamaan niiden tapojen etsimisessä, joilla tutkimukseen osallistuvien asemaa voidaan parantaa. (Robson 2000: 58–65.)

5.1 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää Huudikoutsit -toiminnan vaikutusta ja merkitystä päihteitä käyttävien arjessa. Selvitämme tätä erityisesti vertaistuen näkökulmasta. Työelämäkumppanimme Irti huumeista Ry:n sekä Kukunorin vetämä hanke Huudikoutsit on ollut toiminnassa vuodesta 2020 lähtien. Huudikoutsien on tarkoitus olla sil-lanrakentajina päihteitä käyttävien ja työssä käyvien ihmisten välillä. Irti huumeista on itse selvittänyt hankkeen vaikutuksia metroasemaa käyttävien työmatkalaisten arkeen. Nyt heitä kiinnostaa saada palautetta hankkeen toiselta asiakasryhmältä eli päihteitä käyttäviltä henkilöiltä. Tämän lisäksi selvitämme, nouseeko päihteitä käyttävien keskuudessa esiin jotain mitä he kaipaavat, mitä he eivät ole saaneet tai mihin he ovat tyytyväisiä hankkeessa. Opinnäytetyömme on rajattu koskemaan pääkaupunkiseudun metroasemilla ja sen läheisyydessä päihteitä käyttäviä henkilöitä, joihin koutsit ovat yhteydessä.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Etnografisissa tutkimuksissa tarkkaillaan ja havainnoidaan jonkin ryhmän kulttuuria sekä sen sosiaalisia rakenteita. Alkujaan havainnoitavia henkilöitä tarkkailtiin heidän omassa luonnollisessa ympäristössään pitkiä aikoja. Pitkän ajan havainnointi ei kuitenkaan ole mahdollista kaikissa tutkimuksissa. Etnografisen tutkimuksen olennainen osa on omaksua havainnoitavan kohderyhmän arkea heidän luonnollisessa ympäristössään. (Robson 2002; 186–187.)

Kulttuuri on etnografiassa yleiskäsite, joka täytyy nähdä eritasoisina ilmiöinä. ”Kulttuuri” -sana pitää sisällään laajat kulttuuri käsitteet, kuten esimerkiksi eurooppalaisen kulttuurin kuin myös pienemmät alakulttuurin käsitteet kuten esimerkiksi savolaiset, huumeiden käyttäjät tai lähiyhteisöt. Se tulee ymmärtää ihmisten muodostamiksi ryhmiksi, joita yhdistää jokin yhteinen tekijä. Kulttuuri voi olla lyhytkestoista tai pysyvää. (Kananen 2014: 53.)

Tyypillisesti etnografia perustuu pitkäaikaiseen fyysiseen läsnäoloon kentällä ja se on kokemalla oppimista. Etnografian keskeisimpiä tietolähteitä ovat havainnointi, keskustelut sekä haastattelut. Etnografinen kuvaus on tutkijan tulkintaa, joka on pieni pala todellisuudesta. Tutkijan oma persoona, ennakkoluulot, asenteet sekä tunteet voivat

vaikuttavat tutkimuksen lopputulokseen. Ensimmäinen tavoite etnografiaa toteuttavalle on päästä sisälle yhteisöön. (Perälä 2011: 39–40.) Tässä meillä on apuna Huudikoutsit, jotka esittelevät meidät opinnäytetyöhön osallistuville henkilöille. Etnografinen tutkimus yhdistetään usein osallistuvaan havainnointiin niiden yhtäläisyyksien vuoksi. Osallistuva havainnointi on laadullisen tutkimuksen muoto, jossa tutkija itse on tutkimusinstrumentti. Myös osallistuvassa havainnoinnissa tutkija pyrkii pääsemään sisään havainnoitavaan ryhmään. Havainnointia voidaan käyttää yhdessä muiden tutkimusmuotojen kanssa kuten opinnäytetyömme tapauksessa. (Robson 2002; 187, 309–315.)

Tutkijan itse ollessa tutkimusinstrumentti nousee esiin myös havainnointiin liittyviä ongelmia. Niitä ovat muun muassa omat ennakkoluulot, kiinnostusten kohteet, aikaisemmat kokemukset ja valikoiva havainnointi. Kaikki edellä mainitut voivat vaikuttaa asioihin mitä havainnoidaan ja mitä jätetään havainnoimatta tarkoituksella tai tarkoituksetta. Lisäksi muistilla on iso rooli havainnoinnissa, sillä mitä kauemmin kuluu aikaa havainnoin ja kirjaamisen välissä, sitä epätarkempi ja epätäydellisempi kirjaukset voivat olla. Muistiin vaikuttavat myös omat ennakoasenteemme sekä –odotukset ja on mahdollista, että kirjatessa saatamme täydentää asioita, joita emme muista asioilla, joita ei oikeasti tapahtunut. Muistiinpanojen tekeminen onkin suositeltavaa aina kun mahdollista. (Robson 2002; 322–325.) Nämä ongelmat on hyvä pitää mielessä jalkautumisvaiheessa, sillä emme voi nauhoittaa videota tai äänitteitä ja muistiinpanojen kirjoittaminen on mahdollista vain siirtyessä paikasta toiseen. Tämä siksi, että opinnäytetyömme kohde-ryhmä on usein ennakkoluuloinen kirjaamista ja äänitteitä kohtaan ja haluamme havainnointi tilanteiden olevan mahdollisimman luonnollisia.

Havainnoinnin lisäksi haastattelemme tutkittavia ja meillä on jalkautuessa mukana kysymyksiä (LIITE 1), joita voimme esittää havainnoitaville henkilöille. Niiden tarkoituksena on ohjata keskustelua silloin, kun kohdehenkilö itse on valmis keskustelemaan kanssamme. Selvästi päihtyneen henkilön kanssa käytyjä keskusteluja on eettisesti väärin käyttää tutkimusta tehdessä ja tämän vuoksi pääasiallinen tutkimusmenetelmämme on havainnointi. Olemme myös tehneet havainnoinnin purkua varten lomakepohjan (LIITE 2), jota käytämme. Sen tarkoitus on helpottaa asioiden muistamista jalkautumispäivän lopuksi sekä päivän kirjoittamista. Lisäksi sen tarkoitus on tehdä havainnoinnista tasalaatuista, sillä näin jokainen meistä havainnoi samoja asioita. Jalkautumme pareina, jotta pystymme havainnoimaan luotettavammin ja pareittain vuorovaikeus on luontevampaa kuin koko ryhmän jalkautuessa.

5.3 Aineiston analysointi ja hallinta

Aineistomme koostuu havainnoinnista sekä haastatteluista. Erimuotoiset aineistot ovat yhteismitallistettava eli saatava samaan muotoon. Tämä tarkoittaa sitä, että havainnoidut asiat sekä mahdolliset haastattelut puretaan ja kirjataan tekstimuotoon. (Kananen 2014: 113.) Avaamme havainnointiamme sekä haastatteluja seuraavassa luvussa. Kirjoitettu aineistomme analysoitiin teemoittelemalla. Teemoittelussa valitaan joko etukäteen tai aineiston keräyksen jälkeen, erilaisia teemoja riippuen tutkimuskysymyksestä. Aineistossa tiettyyn teemaan viittaavat sanat ja lauseet koodataan väreittäin teemojen alle. (Robson 2002; 458.)

<p>Huudikoutsit moikkaavat hyväntuulista muutaman henkilön porukkaa, jotka selvästi tietävät entuudestaan. Koutsit esittelevät meidät kahdelle henkilölle ja pääsemme heitä haastattelemaan. Molemmat antavan huudikoutsin toiminnasta hyvää palautetta ja sanovat koutsien toiminnan olevan erityisesti hyvää nuorille sekä vasta vähän aikaa päihteitä käyttäneille. Toinen henkilöistä poistuu keskustelusta ja kiitämme häntä vastauksista. Jatkamme keskustelua yhden henkilön kanssa. Hän nostaa esille jalkautuvan työn merkityksen, että on tärkeää tulla käyttäjien luokse. Kysymme vertaistuen merkityksestä ja hän korostaa vertaisten omaa kokemusta tärkeäksi, koska silloin tietää mistä puhuu. Hän sanoo vielä, että ”sellaisen on turha tulla neuvomaan, jos ei tiedä mitään”, viitaten huumeiden käyttämiseen. Henkilö puhuu erittäin paljon hyväntuulisesti ja lopuksi kertoo, kuinka matalan kynnyksen paikat ovat tärkeitä ja toivoisi, että järjestettäisiin enemmän yhteistä toimintaa.</p>	<p>Hyväpalaute</p> <p>Huonopalaute</p> <p>Vertaisuus</p> <p>Vaikuttavuus</p> <p>Päihdepalvelut yleisesti</p> <p>Kohtaamiset</p>
---	---

Kuva 1. Esimerkki värikoodauksesta opinnäytetyössämme.

Jokaisen jalkautumispäivän lopuksi kävimme parin kanssa päivän tapahtumat läpi purkulomakkeen avulla (LIITE 2). Tämän jälkeen toinen jalkautujista kirjoitti auki yhden päivän tekstin. Jokainen opinnäytetyön tekijä on kirjoittanut yhden jalkautumispäivän kuudennessa luvussa. Kun kaikki jalkautumispäivät oli saatu tekstimuotoon, kävimme tekstit läpi ja koodasimme siihen eri väreillä kohtia, jotka liittyivät ennalta päätettyihin

teemoihin. Teimme myös Excel-taulukon, johon merkitsimme jokaisen teeman kohdalle sen lukumäärän kuinka monta kertaa teema teksteissä mainittiin. Lisäksi merkitsimme taulukkoon oliko teema noussut esiin haastattelussa vai havaintojemme kautta. Esimerkiksi hyvän palautteen kohdalle merkitsimme 13 positiivista mainintaa liittyen Huudikoutsitoimintaan. Näistä 10 kappaletta nousi esille haastattelun pohjalta ja kolme havaintojemme pohjalta.

Kirjoitimme jalkautumiset auki niin, että niistä on mahdollisimman vaikeaa tunnistaa vastaajia ja havainnoitavia. Emme maininneet henkilöiden ikää, sukupuolta, ulkonäköä tai paikkaa missä tämä on kohdattu. Emme myöskään maininneet kaupunkien, asemien tai päiväkeskuksien nimiä. Tällä halusimme varmistaa vastaajien anonymiteetin. Haastatteluiden pohjalta tekemämme muistiinpanot sekä purkulomakkeet hävitettiin aineiston analyysin, raportoinnin ja opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen.

5.4 Opinnäytetyön eettisyys

Opinnäytetyömme aiheeseen kytkeytyy erottamattomasti eettisiä kysymyksiä, joita ovat muun muassa suostumus, yksityisyys, luottamuksellisuus sekä riskit suhteessa hyötyyn (Robson 2000: 49). Haastattelijan tehtävä on kertoa henkilöille, jotka osallistuvat keskusteluun, että keskustelussa nousseita teemoja aiotaan käyttää tutkimuksessa. On tärkeää, että osallistuva henkilö tietää olevansa mukana tutkimuksessa ja osallistujan tulee tietää osallistumisen olevan vapaaehtoista sekä osallistuja voi halutessaan olla osallistumatta. (Robson 2000: 50–51.)

Yksilön tahtoa vaikuttaa itseensä ja itseään koskevaan tietoon tulee kunnioittaa. Sitä on yksityisyys. Kaikenlainen tungettelu on eettisestä näkökulmasta kyseenalaista ja sen seurauksena tutkittavat voivat kieltäytyä yhteistyöstä, ryhtyä puolustuskannalle tai antaa vältteleviä vastauksia. Näillä on vaikutus lopullisen tutkimuksen laatuun. Luottamuksellisuus tarkoittaa opinnäytetyössämme sitä, että henkilöön liittyviä tietoja, kuten muistiinpanoja käytetään henkilön yksityisyyttä kunnioittaen ja yhteisymmärryksessä tiedetään, miten tietoja käytetään. Nimettömyys tarkoittaa sitä, ettei henkilön nimeä tai muuta yksilötunnistetta liitetä häntä koskevan tiedon yhteyteen. On hyvä ottaa huomioon, että joissakin tapauksissa tällaisten vakuutuksien antaminen ei ole mielekästä, sillä joskus tiettyyn ympäristöön liittyvä suppea tutkimus koskee niin pientä joukkoa, että sen edustajien roolit ja näkemykset ovat kaikkien tiedossa. Tärkeintä on annettujen vakuuksien kunnioittaminen. (Robson 2000: 54–55.) Osallistujien kohdalla on myös kiinnitettävä huomiota siihen, että avoimesti päihtyneen henkilön tuottamaa asiaa ei voida ottaa aineiston keräämiseen mukaan.

6 Jalkautuminen

Olemme jakaneet luvun niin, että yhdessä alaluvussa esittelemme aina yhden päivän jalkautumisen. Luku on kirjoitettu havainnointien ja haastattelujen pohjalta. Olemme elävöittäneet tekstiä päivän aikana havainnoiduilla asioilla. Halusimme kuitenkin ympärillä tapahtuvien niin sanottujen ylimääräisten asioiden liittyvän jollain tavalla kohde-ryhmäämme ja opinnäytetyömme aiheeseen.

Jalkauduimme kolmena arkipäivänä ja teimme osallistuvaa havainnointia yhteensä neljätoista tuntia. Jokaisena jalkautumispäivänä jalkauduimme pareittain yhdessä Huudikoutsien kanssa. Yhteensä meitä oli neljä henkilöä yhtä jalkautumispäivää kohden. Päivän lopuksi kävimme yhdessä parin kanssa läpi havainnointimme sekä haastattelumme. Teimme muistiinpanoja tauoilla tai metroissa vaihtaessamme paikkaa asemien välillä. Kuitenkin suurin osa tekstistä on omien muistiemme sekä tulkintojen pohjalta. Jokainen päivä alkoi toimistolta, jossa koutseille pakattiin eväitä reppuun jaettavaksi kohderyhmälle. Eväät oli saatu lahjoituksina. Koutseilla päivä päättyi toimistolla päivän läpikäymiseen, jossa he keskustelivat auki mahdollisia mielenpäälle jääneitä asioita. Tämä oli ensimmäinen jalkautumisviikko kaksi kuukautta kestäneiden koronarajoitusten jälkeen. Huudikoutseista osa oli opinnäytetyön toteutuksen aikana poissa ja tämän vuoksi toisena jalkautumispäivänä Huudikoutsin työparina toimi työntekijä.

6.1 Ensimmäinen päivä

On aurinkoinen pakkasaamu. Lähdemme jalkautumaan keskustan läheiseltä metroasemalta ja pysähdymme metroaseman läheisyydessä. Koutsit moikkaavat tuttavallisesti muutaman hengen porukkaa ja antavat heille eväsleipiä, joita meillä on mukana. Koutsi esittelevät meidät opiskelijoina ja kysyvät haluaisiko yksi porukasta vastata muutamaan kysymykseemme liittyen Huudikoutseihin. Henkilö vastaa ”nyt ei jaksa oon niin väsynyt, vaikka olisi varmasti paljon sanottavaa”. Olemme jo jatkamassa matkaa, kun tämä henkilö kovaan ääneen vielä sanoo ”teette helvetin hyvää duunia”, viitaten Huudikoutseihin. Kiitämme ja lähdemme jatkamaan kohti Itä-Helsinkiä.

Saavumme Itä-Helsingissä metroaseman läheisyydessä toimivaan päiväkeskukseen. Päiväkeskuksessa kuuluu puheensorinaa ja pöydissä on ihmisiä syömässä puuroa sekä viettämässä aikaa. Koutsit kertovat, että paikalla on vähän ihmisiä normaaliin verrattuna. Huudikoutsit moikkaavat hyväntuulista muutaman henkilön porukkaa, jotka selvästi tietävät entuudestaan. Koutsit esittelevät meidät kahdelle henkilölle ja pää-

semme heitä haastattelemaan. Molemmat antavan Huudikoutsin toiminnasta positiivista palautetta ja sanovat koutsien toiminnan olevan erityisesti hyvää nuorille sekä vasta vähän aikaa päihteitä käyttäneille. Toinen henkilöistä poistuu keskustelusta ja kiitämme häntä vastauksista. Jatkamme keskustelua yhden henkilön kanssa. Hän nostaa esille jalkautuvan työn merkityksen, että on tärkeää tulla käyttäjien luokse. Kysymme vertais-tuen merkityksestä ja hän korostaa vertaisten omaa kokemusta tärkeäksi, koska silloin tietää mistä puhuu. Hän sanoo vielä, että ”sellaisen on turha tulla neuvomaan, jos ei tiedä mitään”, viitaten huumeiden käyttämiseen. Henkilö puhuu paljon hyväntuulisesti ja lopuksi kertoo, kuinka matalan kynnyksen paikat ovat tärkeitä ja hän toivoo, että järjestettäisiin enemmän yhteistä toimintaa. Henkilö on iloinen ja haluaisi lisää kysymyksiä vastattavaksi. Kiitämme häntä ja toivotamme hyvää päivänjatkoa. Lähdemme ulos päiväkeskuksesta ja seisoskelemme hetken ulkona. Koutsit juttelevat päiväkeskuksen edessä muutaman henkilön kanssa ja antavat heille leipiä. Poliisiauto menee hitaasti ohitsemme.

Jatkamme matkaa toiselle Itä-Helsingissä olevalle päiväkeskukselle. Päiväkeskus on selvästi vilkkaampi edelliseen verrattuna. Muutamat henkilöt tervehtivät koutseja ja tulevat heidän luokseen juttelemaan. Seisomme koutsien läheisyydessä ja meiltä tullaan kysymään, olemmeko sairaanhoitajia. Tämän jälkeen luoksemme tulee yksi henkilö juttelemaan. Hän kertoo vertaisuuden olevan hieno asia sen vuoksi, ”että on kokemusta tästä elämästä”. Lähdemme päiväkeskuksesta ulos ja seisomme päiväkeskuksen edessä koutsien kanssa. Koutsit juttelevat ulkona yhden henkilön kanssa, jolta koutsit kysyy haluaisiko vastata meidän opiskelijoiden muutama kysymykseen. Henkilö kertoo voivansa vastata, mutta käy ennen sitä vessassa päiväkeskuksessa. Jäämme ulos odottelemaan aika pitkäksi aikaan, ja toinen koutseista käy vielä sisällä katsomassa näkykö henkilöä. Henkilöä ei näy ja koutsit kertovat meille, että vessassa käyminen ei välttämättä tarkoita sitä, mitä vessassa käyminen ei-käyttäjille tarkoittaa. Koutsit kertovat, että vessoihin mennään myös käyttämään huumeita. Lähdemme jatkamaan matkaa keskustaan päin.

Nousemme metroaseman portaat ylös. Asemalla meille vilkuttaa neljän henkilön joukko. Tervehdimme heitä takaisin ja päätämme mennä katsomaan keitä he ovat. Tervehtijät ovat Tukialus-hankkeen jalkautuvia työntekijöitä sekä vertainen. Keskustelemme heidän kanssaan. Hetken päästä hyvästelemme heidät ja jatkamme matkaa. Nousemme liukuportaat ylös ulkoilmaan. Aukiolla on pysähtyneenä poliisiauto. Pysähdymme kolmen henkilön porukan luokse ja annamme heille leipää ja tarjoamme myös virvoitusjuomaa. Sitä he eivät kuitenkaan halua ottaa. Jatkamme kiertelyä ja pysähdymme muutaman hengen porukan luokse juttelemaan ja annamme heille virvoitusjuomat.

Kiinnitämme huomiota siihen, kuinka moni tunnistaa koutsit ja tulevat oma-aloitteisesti heidän luokseen juttelemaan. Jatkamme matkaa aseman sisälle ja sisään astuessa näemme henkilön nukkuvan patterin vieressä. Emme kuitenkaan mene henkilön luokse vaan jatkamme kävelyä eteenpäin. Samalla kiinnitämme huomiota matkatavarasäilytys kaappien ympärillä pyöriviin kahteen henkilöön, jotka availevat kaappien ovia.

On kylmä, joten ihmisiä on vähän ulkona. Jatkamme toiselle keskustan läheisyydessä olevalle metroasemalle. Teemme kierroksen asemalla sekä ulkona, mutta kohderyhmää ei löydy. Siirrymme seuraavalle metroasemalle. Nousemme metroaseman portaat ylös ja ohikulkeva henkilö tervehtii tuttavallisesti koutseja. Ohittaessaan meidät hän sanoo ”hyvää työtä teette”. Teemme kierroksen ulkona aseman ympäristössä. On hyvin rauhallista. Tapaamme meidät aiemmin ohittaneen henkilön, joka tulee juttelemaan koutsien kanssa. He keskustelevat hetken ja henkilö jatkaa matkaa. Päivä on ollut hiljainen. Koutsit kertovat, että usein näin kuukausien vaihteessa on vähemmän kohderyhmää liikkeellä, koska on ollut etuuskien maksupäiviä ja ihmisillä on enemmän rahaa käytettävissä. Tämän vuoksi ihmiset eivät vietä samalla tavalla aikaa päiväkeskuksissa ja asemien läheisyydessä. On iltapäivä ja päätämme tämän päivän jalkautumisen tähän.

6.2 Toinen päivä

Jalkaudumme ensimmäiseksi Itä-Helsingin metroaseman vieressä olevaan päiväkeskukseen. Tänäpäin meidän kanssa Huudikoutsiparina toimii vertainen sekä ammattilainen. Päiväkeskus avautuu vasta hetken kuluttua, joten odotamme pihalla. Oven vieressä on neljän hengen porukka, josta koutsi osaa kertoa kaupanteon olevan menossa. Koutsi kertoo, että sellaisissa tilanteissa he eivät mene hakemaan kontaktia, sillä ”heillä on silloin muuta kuin eväät mielessä”. Siirrymme etäämmälle. Päiväkeskuksen avaamista odottavat myös kaksi henkilöä, jotka ovat menossa aamupuurolle. He ottavat mielellään ruokalahjoitukset vastaan. Toinen henkilöistä tietää Huudikoutsitoiminnan ja pitää sitä tärkeänä, että tullaan sinne, missä ihmiset ovat. Poliisiauto kiertää lähellä. Lähdemme takaisin metroasemalle, jossa englantia puhuva henkilö kysyy Huudikoutsiliivin nähdessään, että mitä se tarkoittaa.

Pysymme edelleen Itä-Helsingissä, vaihdamme hieman paikkaa ja menemme toisen päiväkeskuksen läheisyyteen. Tallinnan aukiolla on edelleen jouluvalot, on helmikuun alku. Päiväkeskuksen läheisyydessä on vauhdikas porukka tupakalla. Tarjoamme heille eväitä, jotka he ottavat mielellään vastaan. Yksi henkilöistä vastailee kysymyksiimme. Henkilö kokee inhimillisen ja aidon kohtaamisen tärkeämpänä kuin sen, onko työn-

tekijällä omakohtaista kokemusta asunnottomuudesta tai päihteiden käytöstä. Hän nostaa jalkautuvan työn tärkeäksi. Vastausten jälkeen koko porukka hyppää auton kyytiin ja lähtee. Me jatkamme myös matkaa.

Seuraavaksi siirrymme metrolla keskustaan päin. Nousemme metroaseman portaat ja ohittaessamme kaksi henkilöä pankkiautomaatin vieressä huomaamme, että heillä on kaupankäynti menossa ja jatkamme matkaa. Kello on noin yksitoista aamupäivällä. Matkalla päiväkeskukseen kaupan pihalla on kuusi henkinen porukka, jotka pysäyttävät koutsit. He pyytävät eväitä ja ovat kiitollisia niitä saadessaan. Kaksi henkilöä vastaa kysymyksiimme. Toinen heistä kokee erittäin tärkeäksi sen, että on vertaistyöntekijä. Hän kertoo kynnyksen olevan huomattavasti matalampi keskustella ja kertoa elämästä ihmiselle, joka tietää mistä puhuu. ”Tulee tunne et se tajuu”, toinen henkilö komppaa tätä ja jatkaa ”Nii et, jos ei oo omakohtaista kokemusta niin silloinhan se on vaan selasta kirjallisuutta, mitä oot vaa lukenut”. Toinen heistä toivoo valvottuja käyttöhuoneita Helsinkiin sekä lisää oleskelupaikkoja, joissa saa olla päihtyneenä. Lähdemme jatamaan matkaa.

Takaamme kuuluu ”hei pinkkireput!”. Huudikoutsin tavaramerkki on reput, jotka ovat vaaleanpunaiset. Henkilöllä on amputoitu raaja ja hän tietää meiltä löytyvän haavanhoitovälineitä. Pakkaamme hänelle kassin, jossa on elintarvikkeita ja haavanhoitovälineitä. Hän kiittää ja toivotamme molemmin puolin hyvät päivänjatkot. Päiväkeskuksen ovella on kolmen henkilön porukka, jotka pyytävät eväitä. Yksi henkilöistä vastaa kysyttäessä, tietävätkö he mitä Huudikoutsit ovat, heidän olevan tuki niitä varten, jotka ovat syrjäytyneet yhteiskunnan ulkopuolelle. Toinen henkilö porukasta lähtee aktiivisesti vastaamaan kysymyksiimme. Takaa tulee henkilö viereemme heilumaan ja lähes huutaen kysyy ”onko kellää subuu myydä”. Siirrymme sivuun, jotta pystymme keskustelemaan haastateltavana olevan henkilön kanssa rauhassa. Henkilö nostaa empatian ja sydämestä käsin työskentelyn tärkeimmiksi asioiksi mitä hän kaipaa. Hän ei koe vertaisuudella olevan niin suurta merkitystä, kuin edellä mainituilla asioilla. Välissä joku huikkaa ”otaksä näitä lääkkeitä?”. Henkilö pudistaa päätään ja sanoo ettei nyt tarvitse. Haastateltavan tarinankerronta on hieman epäloogista ja elekieli on motorisesti levotonta. Päättämme haastattelun. Hän lähtee kävelemään kanssamme samaan suuntaan ja haluaa Huudikoutsin -toiminnasta kertovan lapun. Hän jää miettimään, jos hakeutuu itse Huudikoutsiksi. Matkalla metroon henkilö on pissalla metroaseman sisäänkäynnin vieressä. Asemalla kaksi henkilöä tunnistaa koutsit liiveistä ja kysyy erään päiväkeskuksen aukioloajoista.

Jatkamme keskustaan päin metrolla. Koutsi tietää erään henkilön viettävän tällä asemalla hyvin paljon aikaa ja osaa viedä meidät suoraan sinne paikkaan, missä tietää henkilön oleskelevan. Matkalle sinne näemme toisen henkilön istumassa yksin, nuokuen seinää vasten. Käymme herättelemässä ja kysymässä avun tarvetta. Henkilö pudistaa päätään ja toivoo saavansa olla yksin. Kunnioitamme toivetta ja lähdemme eteenpäin. Toisessa kohtaa asemaa on noin viiden hengen porukka, jossa huomaamme lääkelevyn vaihtavan omistajaa. Henkilö, josta koutsi puhui, löytyy helposti ”teitä ei oookkaa vähään aikaan näkynyt”, viitaten koronarajoituksiin, jolloin jalkautuminen oli tauolla. Keskusteltassamme henkilö toivoo työntekijöiltä persoonan olevan työhön sopivaa eikä liian kova saa olla. Lisäksi hän nostaa, että ”ihän normaali suhtautuminen riittäisi”. Hän on itse ollut noin kymmenen vuotta asunnottomana. Ennen koronaa hän kävi risteilyillä, jolloin pääsi muutamaksi päiväksi edullisesti turvalliseen paikkaan nukkumaan. Henkilö kertoo, ettei pysty oman psyykkisen voinnin vuoksi asumaan yksin. Hän kertoo itsellään olevan voimakkaita harhoja. Hän kertoo myös avoimesti tulleetensa kadulla pahoinpidellyksi useita kertoja.

Lähdemme itään päin. Menemme erään metroaseman portaat ylös ja kierrämme aseman lähistöllä. Kohderyhmää ei sillä hetkellä asemalta löydy. Jatkamme metrolla edelleen itään päin. Noustessa metroaseman rullaportaita vastaan tuleva henkilö nyökkää Huudikoutsille ja tervehtii. Pihalla ollessa aseman vieressä on pienissä porukoissa henkilöitä, polttavat tupakkaa ja keskustelevat. Kävelemme hetken aseman edustalla. Poliisiauto ohittaa meidät hitaasti. Aurinko on alkanut paistamaan, linnut laulavat ja ilmassa on kevään tuoksu. Päätämme jalkautumisen tähän.

6.3 Kolmas päivä

Viimeisenä jalkautumispäivänä jalkaudumme kahden koutsin kanssa. Liikumme metrolle yhden pysäkin länteen päin. Nousemme päivän ensimmäisen metroaseman portaita ulos ja meitä kävelee vastaan henkilö, joka sanoo: ”Tuun kohta juttelee, hoidan vaan yhen asian alhaalla”. Kävelemme kadulle ja odottelemme hetken. Huomaamme olevamme liikkeellä normaalia aikaisemmin. Ohi kävelee paljon kohderyhmään kuuluvia henkilöitä, joista osa tulee pyytämään eväitä. Koutsit antavat heille sämpylöitä, salmiakkia ja vettä. Monet ottavat vain sen mitä tarvitsevat ja jättävät muillekin jotain. Samalla koutsit vaihtavat muutaman sanan ihmisten kanssa. Kohta paikalle ilmestyy myös henkilö, johon törmäsimme portaissa. Hän pyytää saada pientä purtavaa ja lupautuu samalla vastaamaan kysymyksiimme.

Päivän ensimmäinen haastateltava kertoo pitävänsä Huudikoutsin -toiminnasta. Hän sanoo jalkautuvan työn olevan hyvä asia, sillä ”jalkautuessa ihmiset tulee suoraan naamaan ja ne on silloin pakko kohdata”. Hän kertoo myös, että virastoajoja jännittää ihan eri tavalla, sillä tapaamisia tulee mietittyä, toisin kuin jalkautuvia työntekijöitä. Kysyttäessä vertaistoiminnan vaikutuksesta haastateltava sanoo sen olevan hyvä asia: ”koutsia ei voi kusettaa, kun niillä on kokemusta tästä elämästä. Teitä ei nyt ookaan näkynyt kovilla pakkasilla täällä”. Kerromme jalkautumisen olleen tauolla koronarajoitusten vuoksi. Hänellä ei ole Huudikoutsin -toimintaan parannusehdotuksia, mutta hän puhuu käyttöhuoneiden puolesta. Haastateltava ei ymmärrä argumentteja käyttöhuoneita vastaan, joissa pelätään huumeidenkäyttäjien kuolevan huoneisiin. Hän jatkaa ”sithän ne kuitenkin vaan kuolee, mut tänne kaduille”. Lisäksi hän sanoo käyttöhuoneiden lisäävän ympäristön siisteyttä, kun huumeidenkäyttövälineet voisi jättää huoneisiin. Viimeiseksi haastateltava kehuu vielä kolmannen sektorin matalan kynnyksen päihdepalveluita, jotka tekevät hänen mukaansa hyvää työtä. Kiitämme haastateltavaa tämän ajasta ja siirrymme takaisin koutsien luokse.

Vaihdamme koutsien kanssa vain muutaman sanan, kun olemme löytäneet jo toisen haastateltavan. Hänkin pitää koutsien jalkautumista hyvänä asiana. Erityisesti hän pitää koutsien toiminnassa siitä, että ruoan ja juoman jakamisen lisäksi koutsit jäävät juttelemaan ja vaihtamaan kuulumisia. Hän kertoo myös jalkautumisen hyväksi puoleksi sen, että jalkautuville työntekijöille on matala kynnyks mennä juttelemaan. Lopuksi kiitämme haastateltavaa ja palaamme takaisin koutsien luokse. Päätämme lähteä käymään yhdessä päiväkeskuksessa. Ehdimme päästä sisään asemalle, kun meitä vastaan kävelee kolmen henkilön joukko. Viimeinen heistä kysyy, onko koutsilla mitään tarjottavaa. Repusta löytyy vielä eväitä, vaikka niitä on aamulla jaettu jo paljon.

Kun pääsemme ulos metrotunnelista, kävelemme kadulla ruokaa jakavan naisen ohi. Hänen edessään on muutama päihteidenkäyttäjä hakemassa ruokaa. Nainen tarjoaa ruokaa myös meille. Kiitämme ja kieltäydymme ruuasta. Perille päästyämme astumme sisään päiväkeskukseen. Tilat ovat ahtaat ja pöydissä on ihmisiä syömässä aamupalaa. Seinillä on tauluja graffiteista. Koutsit juttelevat ohjaajille sekä asiakkaille. Me vetäydymme hieman sivuun, jotta emme olisi kenenkään tiellä. Molempiin vessoihin ahautuu muutaman hengen joukko päihteidenkäyttäjiä. Ensimmäisestä päivästä viisaampina epäilemme heidän menevän niihin käyttämään huumeita. Myöhemmin koutsin kanssa keskustellessamme epäilyksemme paljastuu oikeaksi. Yksi paikan ohjaajista tulee juttelemaan meille. Kerromme opinnäytetyömme aiheesta ja opiskeluista. Hetken aikaa keskusteltuamme poistumme paikalta ja jatkamme matkaa metrolla itään.

Jäädessämme pois metrosta huomaamme kahden vartijan seisovan laiturilla penkin vieressä. Penkillä istuu henkilö, jonka kasvot ovat valkoiset ja näyttävät nukkuvalta eikä liiku. Vartijat korjaavat hänen päänsä asentoa paremmaksi. Koutsit ottavat muutaman askeleen lähestyäkseen tilannetta, mutta huomaamme ambulanssihenkilökunnan sekä kolmannen vartijan lähestyvän miestä. Emme voi olla tilanteessa avuksi ja jatkamme matkaa. Kello on kymmenen aamupäivällä. Olemme matkalla päivän toiseen päiväkeskukseen. Astuessamme sisään keskukseen yksi ohjaajista tervehtii meitä. Sisällä on paljon enemmän tilaa kuin aikaisemmassa keskuksessa. Pöydissä on ihmisiä syömässä ja molemmat biljardipöydät ovat varattuja. Televisiossa on meneillään jumalanpalvelus ja valkokankaalla pyörii animaatio. Seisokeltuamme hetken koutsien luokse tulee asiakas, jolla on asiaa. He keskustelevat hetken ja tämän jälkeen hän tulee juttelemaan meidän kanssamme. Henkilö antaa hyvää palautetta koutsien toiminnasta ja kertoo saaneensa heiltä konkreettista apua. Koutsit ovat saattaneet häntä palveluihin sekä auttaneet häntä hoitamaan asioitaan puhelimitse. Haastateltava ei koe, että vertaisuudella on hänelle merkitystä, sillä hän pystyy puhumaan asioistaan kenen kanssa tahansa. Haastattelun jälkeen toinen koutseista auttaa asiakasta soittamaan muutaman puhelun ja antaa asiakkaalle vielä viimeiset eväät repustaan. Nurkkapöydässä käärittään sätkää.

Jatkamme matkaa päivän viimeiseen päiväkeskukseen, josta myös päivän viimeiset haastateltavat löytyvät. Ulko-ovella on iso määrä asiakkaita ja koutsit pysähtyvät juttelemaan heidän kanssaan. Samalla he antavat heille pinkistä repusta ruokaa. Hetken aikaa keskusteltuamme menemme sisään päiväkeskukseen. Sisällä huomaamme järjestyksen muuttuneen. Biljardipöytä sekä terveysneuvontapiste ovat vaihtaneet paikkoja. Paikalla on parisenkymmentä asiakasta syömässä, pelaamassa biljardia ja oleskelemassa. Yksi asiakkaista kertoo kovaan ääneen mielipiteitään hallituksen koronapolitiikasta. Televisiossa pyörii olympialaiset. Päivän neljäs haastateltava istuu pöydässä ja suostuu haastateltavaksi. Asiakas antaa positiivista palautetta toiminnasta ja kertoo vertaisuudella olevan merkitystä: "eihän ne muuten ymmärrä tästä elämästä mitään". Hänellä ei ole toimintaan parannusehdotuksia, mutta puhuu siitä kuinka Suomessa ollaan muuta Eurooppaa jäljessä päihdetyössä. Kiitämme ja asiakas poistuu paikalta.

Päiväkeskuksen työntekijät tulevat juttelemaan kanssamme ja kerromme heille opinäytetyömme aiheesta. He saavat yhden asiakkaan haastateltavaksi. Viides haastateltava pitää vertaisuutta kaikkein tärkeimpänä asiana ja kertoo kaiken koulussa opitun olevan turhaa. Hän pitää myös hyvänä asiana sitä, että koutsit jalkautuvat kadulle ihmisten luokse. Haastattelun jälkeen tämäkin asiakas poistuu päiväkeskuksesta. Huomaamme päiväkeskuksessa Helsingin lähityöntekijät ja tervehdimme heitä. Päivän

viimeinen haastateltava lupautuu haastatteluun biljardiotteluidensa välissä. Hän antaa myös koutseista hyvää palautetta ja sanoo vertaisuudella olevan merkitystä. Haastateltava mainitsee, että nuorille on hyvä saada puhtaita välineitä. Tarkennamme, että haluaisiko hän koutseilla olevan puhtaita välineitä mukana. Tähän haastateltava vastaa ”ei, täällä meillä on kaikki hyvin” ja osoittaa kädellään päiväkeskuksen terveysneuvontapistettä. Asiakas palaa takaisin pelaamaan biljardia ja me poistumme paikalta.

Päiväkeskuksen ulkopuolella on edelleen iso joukko ihmisiä, jotka haluavat vielä jutella. Koutsit pysähtyvät hetkeksi juttelemaan. Yksi asiakkaista kysyy onko koutseilla mitään ruokaa, johon he joutuvat vastaamaan kielteisesti. Lähdemme kävelemään metroasemalle. Metroa odotellessa laiturille pysähtyy itään menevä metro. Juuri, kun ovet ovat sulkeutumassa, metrosta kuuluu huutoa. Käännyimme katsomaan huutajaa ja hän haluaa saada koutsien huomion. Huutaja näyttää heille monta kertaa peukaloa ja vilkuttaa. Koutsit vilkuttavat takaisin ja metro jatkaa matkaa.

Astumme ulos metroasemalta ja jäämme sen ulkopuolelle keskustelemaan. Ohi kävelee paljon asiakkaita, jotka tervehtivät koutseja. Kaksi asiakasta lähestyy heitä ja alkaa jutella. He keskustelevat hetken aikaa ja paikalle saapuu vielä kaksi asiakasta lisää. Heillä on mukanaan kassit, joissa on sisällä alkoholia. He kysyvät haluaako joku ostaa heiltä lonkeroa. Vastaamme kieltävästä, mutta kaksi muuta asiakasta innostuu kaupankäynnistä. Tässä kohtaa me siirrymme pois tilanteesta. Keskustelemme vielä hetken koutsien kanssa. Hetken päästä myyjäpari viilettää ryhmämme läpi seuraavien potentiaalisten asiakkaiden luokse, jotka oleilevat läheisen kaupan nurkalla. Hyvästellemme koutsit ja lopetamme jalkautumisen.

7 Tulokset

Tässä luvussa avaamme opinnäytetyömme teemojen luokittelua ja kerromme opinnäytetyön tuloksista. Teemat jaettiin alustavasti kolmeen eri kategoriaan kysymyslomakkeen pohjalta. Nämä kolme kategoriaa olivat Huudikoutsi-toiminnan vaikuttavuus päih-teitä käyttävien arjessa, vertaistuen merkitys toiminnassa sekä palaute toiminnasta. Lisäksi lisäsimme yhden kategorian vielä jalkautumisien jälkeen, sillä koimme sen olevan tärkeä opinnäytetyömme aiheen sekä Huudikoutsi-toiminnan kannalta. Tämä lisäämämme kategoria oli kohtaamiset asiakkaiden ja koutsien välillä. Päätimme kategoriat yhdessä työelämäkumppanin kanssa. Saimme kolmen päivän aikana haastatteluja yhteensä 16 kappaletta. Haastattelut olivat vapaamuotoisia keskusteluita, joita pyrimme ohjaamaan ennalta määritellyillä kysymyksillä (LIITE 1). Huudikoutsi -toiminnan

tarkoituksena on auttaa kaikkia päihteidenkäyttäjiä iästä ja sukupuolesta riippumatta, joten emme eritelleet näitä asioita tuloksissa. Tämä lisää myös haastateltavien anonymiteettiä.

7.1 Huudikoutsit -toiminnan vaikuttavuus

Tämän teeman alle kokosimme kaikki kommentit ja havainnot, jotka mielestämme liittyivät toiminnan vaikuttavuuteen. Vaikuttavuuteen liittyviä asioita nousi päivien aikana yhteensä kahdeksan. Näistä viisi tuli haastattelujen ja kolme havainnointien pohjalta. Haastatteluissa esille nousi muun muassa se, että koutseja ei ole näkynyt koronarajoitusten aikana, jalkautuvan työn merkitys kohtaamisessa sekä koutsien toiminnan tärkeys erityisesti nuorille ja aloitteleville päihteiden käyttäjille.

Hän lähtee kävelemään kanssamme samaan suuntaan ja haluaa Huudikoutsit -toiminnasta kertovan lapun. Hän jää miettimään, jos hakeutuu itse Huudikoutsiksi

Koutsien tiedettiin olevan tukena niitä varten, jotka ovat jääneet yhteiskunnan ulkopuolelle. Tämä näyttäytyi muun muassa sillä, että heiltä pyydettiin haavanhoitovälineitä, ruokaa ja soittoapua. Havainnoimalla huomasimme asiakkaille olevan tärkeää, että he tunnistavat koutsit ulkoisista tunnusmerkeistä eli pinkeistä repuista ja liiveistä.

7.2 Vertaistoiminnan tärkeys Huudikoutsit-toiminnassa

Tähän alalukuun olemme koonneet kaikki haastatteluissa esille nousseet asiat, jotka liittyivät vertaistoimintaan. Vertaistoimintaa kommentoi yhteensä kaksitoista haastateltavaa. Kahdeksan henkilöä piti vertaisuutta tärkeänä ja suurin osa heistä nosti esille, että vertaisella on kokemusta heidän elämästään. Muutama mainitsi myös sen, että kirjoja lukemalla heidän elämää ja tilannetta ei voi oppia.

”Tulee tunne et se tajuu”, toinen henkilö komppaa tätä ja jatkaa ”Nii et, jos ei oo omakohtaista kokemusta niin silloinhan se on vaan sellasta kirjallisuutta, mitä oot vaa lukenut”.

Neljä vastaajaa piti tärkeämpänä työntekijän kohtaamisen vertaisuuden sijaan. He korostivat inhimillistä ja aitoa kohtaamista sekä empaattista ja sydämeistä käsin työskentelyä. He eivät kuitenkaan maininneet vertaisuuden olevan huono asia.

Henkilö toivoo työntekijöiltä persoonan olevan työhön sopivaa eikä liian kova saa olla. Lisäksi hän nostaa, että ”ihan normaali suhtautuminen riittäisi”.

7.3 Palaute Huudikoutsit-toiminnasta

Palautteeksi laskimme kaiken positiivisen ja negatiivisen palautteen sekä kehitys ehdotukset. Palautteeksi laskimme ne kommentit, joissa haastateltava kehui tai arvosteli jollain tapaa Huudikoutsit-toimintaa. Positiivista palautetta tuli haastattelujen muodossa kymmeneltä henkilöltä. Neljä vastaajaa nosti jalkautuvan työn hyväksi asiaksi. Jalkautumisen koettiin madaltavan kynnystä keskusteluun. Yksi vastaaja kertoi saaneensa konkreettista apua koutseilta. Tällä hän tarkoitti palveluihin saattamista sekä henkilökohtaisten asioiden hoitoa puhelimitse. Yksi haastateltava nosti esille Huudikoutsit-toiminnan eroavan muista jalkautuvista palveluista siten, että koutsit jäävät keskustelemaan ihmisten kanssa eväiden jakamisen lisäksi.

Erityisesti hän pitää koutsien toiminnassa siitä, että ruoan ja juoman jakamisen lisäksi koutsit jäävät myös juttelemaan ja vaihtamaan kuulumisia.

Kolme positiivista palautetta saimme havainnoinnin kautta. Kaksi niistä oli Huudikoutsit-toiminnan palveluja käyttäviä henkilöitä, jotka ohimennen huusivat koutsien tekevän hyvää työtä. Yksi palaute oli metrossa istuva henkilö, joka vilkutti koutseille ja näytti heille peukaloa. Kukaan vastaajista ei antanut Huudikoutsit-toiminnasta negatiivista palautetta eikä kehitysideoita.

Sen sijaan kaikki kentällä annettu kehittävä palaute liittyi päihdepalveluihin yleisesti. Esille nousi muun muassa päiväkeskusten hyvä toiminta ja niitä toivottiin avattavan enemmän. Lisäksi päiväkeskuksiin toivottiin lisää yhteisöllistä toimintaa. Yksi vastaaja puhui turvallisten yöpymispaikkojen puutteesta, sillä ennen koronaepidemiaa hän oli matkustanut risteilylaivoilla, koska niissä hän koki saavansa nukkua turvassa. Kaksi haastateltavaa toivoi käyttöhuoneita Helsinkiin. Niissä käyttäjät saisivat pistää rauhas- ja valvotusti puhtailla välineillä ja ympäristö pysyisi mahdollisesti siistimpänä.

7.4 Kohtaamiset asiakkaiden ja koutsien välillä

Kohtaamisia oli jalkautumispäivien aikana yhteensä 31 kappaletta. Laskimme kohtaamisiksi kaikki kontaktit Huudikoutsien sekä kohderyhmän välillä. Näitä olivat muun mu-

assa tervehdykset, keskustelut koutsien ja kohderyhmän välillä sekä eväiden jakamiset. Haastattelut eivät luultavasti olisi onnistuneet ilman koutsien ja kohderyhmän välisiä ensi kontakteja. Tämän vuoksi saamamme 16 haastattelua on laskettu kohtaamisten yhteislukumäärään. Kohtaamisissa kaikki muut paitsi yksi henkilö olivat toiminnan kohderyhmää. Yksi kohtaaminen pitää sisällään joko yhden henkilön tai useamman henkilön porukan. Keskimäärin kohdattavat ottivat kontaktia noin 2-3 hengen porukoissa.

Tervehdyksiksi laskemme kaikki tilanteet, joissa henkilö tervehti koutseja ilman muuta kontaktia. Niitä oli päivien aikana yhteensä neljä kappaletta. Tervehdykset olivat joko sanallisia tai eleitä, kuten esimerkiksi henkilö joka vilkutti koutseille metrovaunusta ikkunan läpi.

Nousteissa metroaseman rullaportaita, vastaan tuleva henkilö nyökkää Huudikoutsille ja tervehtii.

Keskusteluja oli yhteensä 23 kappaletta. Keskustelut kategoria pitää sisällään tilanteet, joissa koutsit pysähtyivät kyselemään kuulumisia kohderyhmältä tai kuuntelemaan heidän asioitaan. Suurin osa keskusteluista alkoi eväiden jakamisen jälkeen. Osa keskusteluista oli syvällisempiä ja osa jäi pinnallisemmaksi. Syvällisemmät ja pidemmät keskustelut johtivat usein haastattelun mahdollisuuteen.

Päiväkeskuksen ulkopuolella oli edelleen iso joukko ihmisiä, jotka halusivat vielä jutella. Koutsit pysähtyivät hetkeksi juttelemaan. Yksi asiakkaista kysyy onko koutseilla mitään ruokaa, johon he joutuvat vastaamaan kielteisesti.

Eväitä jaettiin jalkautumisien aikana 17 kertaa. Laskimme tähän yksittäiset jakotilanteet. Yleensä yhdessä jakotilanteessa oli useampi henkilö saamassa elintarvikkeita. Elintarvikkeet olivat pääsääntöisesti voileipiä, jotka oli valmistettu aamulla toimistolla sekä virvoitusjuomia, hedelmiä ja makeisia. Ruoat oli saatu lahjoituksina. Jokaisena jalkautumispäivänä ruoat loppuivat kesken. Kohderyhmä tiesi usein myös itse tulla kysymään koutseilta eväitä. Yhdessä kohtaamisessa henkilölle annettiin myös haavanhoitovälineitä, joita hän itse tiesi kysyä.

Takaa kuuluu "Hei pinkkireput!". Huudikoutsin tavaramerkki on reput, jotka ovat vaaleanpunaiset. Henkilöllä on amputoitu raaja ja hän tietää meiltä löytyvän haavanhoitovälineitä. Pakkaamme hänelle kassin, jossa on elintarvikkeita ja haavanhoitovälineitä. Hän kiittää ja toivotamme molemmin puolin hyvät päivänjatkot

Koutseilta kysyttiin kaksi kertaa avoimesti apua. Tätä oli muun muassa soittoapua henkilökohtaisten asioiden hoitoon sekä aukioloaikojen tiedusteluun. Yhden kerran koutsit

kävivät kysymässä asemalla nukkuvalta henkilöltä avuntarvetta ja kerran koutseihin otti kontaktia ulkopuolinen vieraskielinen henkilö, joka kysyi mitä Huudikoutsit tarkoittaa.

8 Johtopäätökset

Tässä opinnäytetyössä tavoitteenamme oli selvittää Huudikoutsit-toiminnan vaikutusta ja merkitystä päihteitä käyttävien ihmisten arjessa etenkin vertaisuuden näkökulmasta. Lisäksi selvitimme, onko toiminnassa jotain, mitä kohderyhmä toivoisi kehitettävän. Opinnäytetyömme on rajattu koskemaan pääkaupunkiseudun metroasemilla ja sen läheisyydessä päihteitä käyttäviä henkilöitä, joihin koutsit ovat yhteydessä. Aineisto kerättiin niin, että jalkauduimme kolmena päivänä Huudikoutsien kanssa ja havainnoimme sekä haastattelimme ihmisiä. Kaikki muut paitsi yksi haastateltava ei käyttänyt päihteitä. Hän oli kuitenkin muuten kohderyhmää. Yhteensä havainnointia tehtiin neljätoista tuntia.

Tulosten pohjalta voi sanoa, että Huudikoutsit ovat saaneet luotua hyviä kontakteja ja saavuttaneet sellaisen aseman kadulla, jossa heihin luotetaan. Tästä kertoo muun muassa se, että tauko toiminnassa koronaviruksen vuoksi oli huomattu kohderyhmän osalta. Tämä on hyvä asia toiminnan kannalta, sillä aikaisemmissa tutkimuksissa jalkautuvat työntekijät ovat kertoneet palveluista saatujen huonojen kokemusten johtaneen kohderyhmän luottamusongelmiin etenkin viranomaisia kohtaan (Andersson 2013: 181). Koutsien hyvä asema kohderyhmän keskuudessa helpotti meidän opinnäytetyömme aineiston keräämistä. Saimme kohderyhmän melko helposti lähtemään mukaan haastatteluihin. Pidimme sitä toimivana tapana, että koutsit ottivat kontaktin kohderyhmään ja tämän jälkeen kysyivät heiltä haluavatko he vastata opinnäytetyöhömmme liittyviin kysymyksiin. Yleisesti tunnelma oli kohderyhmän ja koutsien välillä myönteinen. Tätä tukee se, että tuloksissa jokainen vastaaja antoi toiminnasta pelkkää positiivista palautetta.

Haastatteluissa nousi esille jalkautuvan työn merkitys kohderyhmän arjessa. Vastaajat pitivät tärkeänä, että tullaan sinne missä ihmiset ovat. Virastoajoja jännitettiin eri tavalla kuin jalkautuvia työntekijöitä. Kerrottiin myös, että jalkautuvaa työtä ei pysty samalla tavalla välttelemään kuin sovittuja virastoajoja. Huudikoutsit-toiminnassa toteutuivat jalkautuvan työn arvot, joita ovat muun muassa asiakkaan kohtaaminen tämän omilla ehdoilla, tasa-arvoinen kohtaminen sekä avoin dialogisuus. Näin voidaan vähentää asiakkaan kokemaa ulkopuolisuuden tunnetta. (Kaartinen-Koutaniemi 2012: 24.) Havainnoinnissa huomasimme toiminnan konkreettisen avun muun muassa elintarvikkei-

den jakamisena ja palveluihin auttamisessa. Huudikoutsit-toiminnasta nostettiin esille erityisesti se, että koutsit jäävät keskustelemaan ruuan jakamisen lisäksi. Tämä koettiin positiivisena ja tärkeänä asiana ja näemme sen osaltaan olevan syy siihen, että koutsit tunnetaan kadulla.

Huudikoutsit-toiminnasta ei tullut negatiivista palautetta. Kaikissa keskusteluissa emme päässeet yksityiseen tilaan, jolloin jotkut haastateltavat joutuivat vastaamaan kysymyksiin koutsien läsnä ollessa. Tämä voi osaltaan vaikuttaa siihen, ettei negatiivista palautetta tullut. Kenttätutkimuksessa ei pystytä aina luomaan täydellistä tutkimustilannetta ja tiedostimme tämän jo ennen jalkautumista. Huomioitavaa on kuitenkin se, että niissä tilanteissa, joissa pääsimme rauhalliseen haastattelutilanteeseen, ei myöskään noussut esille negatiivista palautetta. Näin ollen pidämme tuloksiamme luotettavina.

Tuloksissa korostuu vertaistuen merkityksen tärkeys. Haastateltavat sanoivat vertaisella olevan sellaista tietoa heidän elämästään, mitä kirjallisuudesta ei voi oppia. Vertaiselle ei tarvitse avata päihteiden käyttäjien käyttämää kieltä ja sanastoa. Tämä konkretisoitui jalkautuessa esimerkiksi niin, ettemme tunnistaneet kaikkia huumeiden käyttöön ja aineisiin liittyviä sanoja. Vertaisilla on tukenaan myös niin sanottua hiljaista tietoa. Tästä esimerkkeinä olivat ne, että he tunnistivat huumeiden myyntitilanteet, jolloin emme lähestyneet kohderyhmää tai, että he tiesivät vessassa käymisen liittyvän usein huumeiden käyttämiseen. Osa vastaajista koki tulleen ymmärretyksi paremmin vertaisen kanssa. Ne haastateltavat, jotka eivät pitäneet vertaisuutta erityisen tärkeänä, korostivat enemmän työntekijän omaa asennetta sekä sitä, miten asiakas kohdataan. Esille nousi muun muassa inhimillisyys, empatia ja normaali suhtautuminen.

Huudikoutsit-toiminta on yhtenäisessä linjassa Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa Tiekartta 2030-julkaisussa, jossa on selvitetty aikuissosiaalityön tulevaisuutta. Julkaisussa on nostettu esille, että sosiaalityössä on lisättävä asiakkaiden asiantuntijuuden hyödyntämistä palveluissa ja niiden suunnittelussa. Erilaisista kokemusasiantuntijoista, vertaistuesta ja kehittäjäasiakkaista tulisi rakentaa laaja verkosto, jotta heidän asiantuntemusta voidaan käyttää tehokkaammin. Lisäksi aikuissosiaalityön tulee olla matalan kynnyksen lähipalvelua. Tämä tarkoittaa jalkautuvaa ja alueperusteista yhteisöllistä lähestymistapaa. (Karjalainen & Metteri & Strömberg-Jakka 2019: 29.) Tätä tuki myös kentällä saatu palaute jalkautuvasta työstä sekä vertaisuudesta.

9 Pohdinta

Valitsimme Huudikoutsu-toiminnan opinnäytetyömme aiheeksi, sillä se kuulosti mielenkiintoiselta ja osoittautuikin sellaiseksi. Tulevina sosiaalialan ammattilaisina saimme arvokasta kokemusta kenttätyöstä sekä vertaistyöntekijöiden kanssa työskentelystä. Opinnäytetyömme myötä osa meistä kiinnostui päihdetyöstä ja erityisesti jalkautuvan työn toimintatavasta. Jalkautumisen myötä vertaisuuden tärkeys korostui entisestään.

Ennen jalkautumisia emme odottaneet saavamme montaa haastattelua, jos yhtään. Tiesimme kohderyhmän tavoittamisen ja kontaktin luomisen ulkopuolisina olevan hankalaa. Tämän vuoksi olemme erittäin tyytyväisiä jokaisesta saamastamme kuudesta toista haastattelusta. Olemme yllättyneitä kohderyhmän myönteisestä suhtautumisesta opiskelijoita kohtaan. Kiitämme jokaista haastateltavaa heidän ajastaan sekä ajatuksistaan. Suuri kiitos kuuluu myös Huudikoutseille, jotka rakensivat sillan meidän ja kohderyhmän välille. Uskomme koutsien tekemän työn ja luottamuksen rakentamisen kaduilla olevan syynä tähän. Ilman heitä emme olisi saaneet näin monta haastattelua toteutettua. Lisäksi haluamme kiittää Irti Huumeista Ry:tä sekä Kukuroria tästä mahdollisuudesta.

Olemme tyytyväisiä opinnäytetyömme aineiston määrään, vaikka jalkautumistunnit jäivätkin neljääntoista. Olimme varautuneet jalkautumaan yhteensä 3-5 päivänä. Opinnäytetyön laajuuden huomioon ottaen sekä koronarajoitusten tuoman haasteen takia, jalkautumiset jäivät kolmeen päivään. Emme näe tätä ongelmana, sillä kontaktit päivien aikana ylittivät kuitenkin odotuksemme. Opimme prosessin aikana paljon ja seuraavalla kerralla vastaavanlaisessa tutkimuksessa kiinnittäisimme lisää huomiota muutama asiaan. Ensimmäinen asia olisi se, että rajaisimme keskusteluita haastateltavien kanssa enemmän sekä kirjoittaisimme tarkemmat muistiinpanot heti keskustelun jälkeen kentällä. Tämä ei kuitenkaan ole aina mahdollista, sillä kentällä tilanteet elävät eikä kaikkia tilanteita ja aikatauluja voida suunnitella etukäteen. Positiivisena asiana näemme omassa työssämme pareina jalkautumisen, jolloin havainnointia oli tekemässä kaksi henkilöä. Tällöin pystyimme jakamaan keskenämme ne asiat, joita halusimme havainnoida. Huomasimme päivän lopussa muistavamme eri asioita sekä virkistävämme toistemme muisteja.

Olimme yllättyneitä jalkatuessamme siitä, kuinka paljon pääkaupunkiseudulla on päihdeikäyttäjiä ja avun tarvitsevia. Omassa arjessaan osaltaan varmasti sulkee silmänsä tältä. Jalkatuessamme kohderyhmän ympäristöön, emme voineet välttyä tältä karulta totuudelta. Opinnäytetyöprosessin aikana meille selkeni päihdepalveluiden tärke-

ys. Tämä nousi esille kohderyhmän keskusteluissa sekä oman havainnointimme perusteella. Muutamassa keskustelussa nousi esille käyttöhuoneiden tarve ja tätä olisikin mielenkiintoista jatkossa tutkia. Havaintojemme perusteella päiväkeskuksissa kohderyhmä käyttää huumeita vessoissa, vaikka se onkin kiellettyä. Tästä huolimatta sitä tapahtuu. Ovatko käyttöhuoneet siis mahdoton ajatus? Valtaosa päihdepalveluista on kolmannen sektorin tarjoamia. On mielenkiintoista nähdä mihin päihdepalvelut tulevaisuudessa suuntaavat, kun Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) rahoitus vähenee. Tästä on puhunut muun muassa sosiaali- ja terveysministeri Hanna Sarkkinen (2021) kolumnissaan.

Lähteet

Aalto, Mauri & Alho, Hannu & Niemelä, Solja 2018. Huume- ja lääkeriippuvuudet. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Andersson, Björn 2013. Finding ways to the hard to reach—considerations on the content and concept of outreach work. *European journal of social work* 16:2. 171–186.

Babor, Thomas F. & Stenius, Kerstin & Anders Romelsjö 2009. Päihdehuollon järjestelmät kansanterveyden näkökulmasta. Teoksessa Aalto, Mauri & Koski-Jännes, Anja (toim.) & Tammi, Tuukka 2009. Irti päihdeongelmista. Tutkimuksia hoidon ja ehkäisyn menetelmistä. Helsinki: Edita. 195–216.

Diakonissalaitos 2019. Jalkautuvaa päihdetyötä. Tukialus-hanke 2019–2021. <<https://www.hdl.fi/blog/tukialushanke/>>. Viitattu 26.1.2022.

Etsivä löytää-hanke. Päihteitä käyttäville. Tukikohta ry. <<https://tukikohta.org/palvelut/etsivaloytaa/>>. Viitattu 25.1.2022.

Hakkarainen, Pekka & Karjalainen, Karoliina & Salasuo, Mikko 2019. Suomalaisen huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137660/Suomalaisen_huumeiden_k%C3%A4ytt%C3%B6_ja_huumeasenteet_2018_tilastoraportti.pdf?sequence=3&isAllowed=y>. Viitattu 12.1.2022.

Hallikainen, Tarja & Ikonen, Elina & Järveläinen, Merja & Kurki, Aulikki & Louhela, Milja & Piironen, Riikka & Monto-Puusti, Kirsimarja & Uramo, Maija 2017. Heikkinen, Alpo (toim.). Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Talentia. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf>. Viitattu 29.11.2021.

Havio, Marjaliisa & Inkinen, Maria & Partanen, Airi (toim.) 2008. Päihdehoitotyö. Helsinki: Tammi..

Hirschovits 2008. Riippuvuus ilmiönä. Teoksessa Holmberg, Jan & Hirschovits, Tanja & Kylmänen, Petri & Agge, Eva (toim.). Tämä potilas kuuluu meille. Sairaanhoitaja tekee mielenterveys- ja päihdehoitotyötä. Helsinki: Suomen sairaanhoitajaliitto ry.

Häkkinen, Ilmo 2013. Toipumiskulttuuri - päihdetoipuminen ja esimerkin voima. Tallinna: Prometheus kustannus Oy.

Härkönen, Janne & Mäkelä, Pia & Savonen, Jenni & Virtala, Esa 2017. Suomalaisen alkoholin käyttötavat 1968-2016. Juomatapatutkimuksen tuloksia. Raportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134585/URN_ISBN_978-952-302-873-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 12.1.2022

Irti Huumeista ry. Etusivu. <<https://irtihuumeista.fi/>>. Viitattu 1.12.2021.

Jantunen, Eila 2010. Vertaistuki masentuneiden osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Laine, Terhi & Hyväri, Susanna & Vuokila-Oikkinen, Päivi (toim.): Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Juhila, Kirsi 2018. Aika, paikka & sosiaalityö. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino oy.

Juvonen, Tarja 2005. Osallisuuden kytkennät etsivään työhön. Katunuoret. Teoksessa Kopomaa, Timo & Meitti, Tero (toim.). Kaupunkisosaalityötä paikantamassa. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus. 37–51.

Kaartinen-Koutaniemi, Jaakko (toim.) 2012. Etsivässä työssä. Kauan sä aiot olla siinä. Helsinki: LK-kirjat & Lasten Keskus.

Kananen, Jorma 2014. Etnografinen tutkimus. Miten kirjoitan etnografisen opinnäytetyön?. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karjalainen, Karoliina & Hakkarainen, Pekka & Salasuo, Mikko 2019. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018. Tilastoraportti 2. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137660/Suomalaisten_huumeiden_k%C3%A4ytt%C3%B6_ja_huumeasenteet_2018_tilastoraportti.pdf?sequence=3&isAllowed=y>. Viitattu 2.2.2021.

Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna 2019. Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161612/R41_19_Tiekartta_2030.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 26.1.2022.

Katuklinikka. A-klinikkasäätiö. <<https://a-klinikkasaatio.fi/loyda-apua/katuklinikka>>. Viitattu 25.1.2022.

Koskela, Virpi & Ovaska Anne 2017. Haittoja vähentävän työn opas. Völjy-kehittämishankkeessa koetut hyvät käytännöt. <https://a-klinikkasaatio.fi/sites/default/files/2019-12/haittoja_vahentavan_tyon_opas_voljy.pdf>. Viitattu 4.11.2021.

Kotovirta, Elina 2009. Huumeriippuvuudesta toipuminen Nimettömien Narkomaanien toveriseurassa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79961/1b2e240e-e5d2-4c58-b879-9889407028f8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 1.12.2021.

Kukunori tutuksi. Kukunori. <<https://www.kukunori.fi/kukunoritutuksi/>>. Viitattu 1.12.2021.

Laimio, Anne & Karnell, Sonja 2011. Vertaistoiminta - kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Laatikainen, Tanja (toim.). Vertaistoiminta kannattaa. Helsinki: Asumispalvelusäätiö ASPA.

Lähityö päihde- tai psykiatrisen hoidon ulkopuolelle jääneiden sekä kriisissä olevien henkilöiden parissa. Helsingin kaupunki. <<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=7544>>. Viitattu 25.1.2022.

Mikkonen, Irja & Saarinen, Anja 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Mikkonen, Mika & Kauppinen, Jaana & Huovinen, Minna & Aalto, Erja 2007. Etsivä työ Euroopan syrjäytyneiden väestönosien parissa. Suuntaviivoja yhdenmukaisiin etsivän työn palveluihin. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 58. <https://tiedostot.a-klinikkasaaatio.fi/etsiva_työ_euroopan_syrjaytyneiden_vaestonosien_parissa.pdf>.

Millaisella asemalla sinä haluat liikkua?. Huudikoutsit. <<https://huudikoutsit.fi/>>. Viitattu 2.12.2021.

Männistö, Päivi 2012. Kun ei ole tervetullut minnekään. Poiskäännyttämisen ja poissulkemisen ilmiöitä katuperspektiivistä tarkasteltuna. Teoksessa Strömberg-Jakka, Minna & Karttunen, Teija (toim.). Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus. 125–139. Viitattu 29.11.2021.

Nuoli - nuorten kohtaamis- ja tukipiste. Sininauhasäätiö. <<https://www.sininauhasaatio.fi/toimintamme/nuoli/>>. Viitattu 26.1.2022.

Perälä, Jussi 2011. ”Miksi lehmät pitää tappaa?” Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huume-markkinoista Helsingissä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiologian laitos. <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80086/6b8bad57-d618-45d4-b663-7cd64bd4ca80.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 22.11.2021.

Perälä, Riikka 2007. Huumeidenkäyttäjien tulkintoja ongelmistaan ja niihin kohdistuvista sosiaali- ja terveystoimen palveluista. Yhteiskuntapolitiikka 72. 256–271. <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101532/073perala.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 26.11.2021.

Perälä, Riikka 2012. Haittojen vähentäminen suomalaisessa huumehoidossa. Etnografinen tutkimus huumeongelman yhteiskunnallisesta hallinnasta 2000-luvun Suomessa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/30102/haittoje.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 4.11.2021.

Päihdepalvelut. Sininauha Oy. <<https://www.sininauhakoti.fi/palvelumme/paihdepalvelut/>>. Viitattu 26.1.2022.

Robson, Colin 2000. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Suom. Tuija Lindqvist, Maisa Maaniittu, Eila Niemi, Petteri Paasio, Leea Paija. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Robson, Colin 2002. Real world research. A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers. Second edition. Hoboken: Blackwell publishing.

Sarkkinen, Hanna 2019. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen itsenäinen toiminta on turvattava tulevassa rahoitusmallissa. Valtioneuvosto. Sosiaali- ja terveysministeriö. <<https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/sosiaali-ja-terveysjarjestojen-itsenainen-toiminta-on-turvattava-tulevassa-rahoitusmallissa>>. Viitattu 11.2.2022.

Symppiksen liikkuva terveysneuvonta. Helsingin kaupunki. <<https://www.hel.fi/helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/mielenterveys-ja-paihdepalvelut/paihdepalvelut/paivatoiminta/symppis-liikkuva-terveysneuvonta>>. Viitattu 25.1.2022

Tammi, Tuukka & Pitkänen, Tuuli & Perälä, Jussi 2011. Stadin nistit - huono-osaisten helsinkiläisten huumeidenkäyttäjien päihteet sekä niiden käyttötavat ja hankinta. Yhteiskuntapolitiikka. <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100970/tammi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 4.11.2021.

Tammi, Tuukka 2004. The Harm-Reduction School of thought: Three Fractions. Contemporary drug problems 31. 385-390. <https://www.researchgate.net/publication/254846198_The_Harm-Reduction_School_of_Thought_Three_Fractions>. Viitattu 15.12.2021.

Tammi, Tuukka 2007. Medicalising Prohibition. Harm Reduction in Finnish and International Drug Policy. Vaajakoski: Gummerus Printing.

Tapaa koutsit. Huudikoutsit. <<https://huudikoutsit.fi/koutsit/>>. Viitattu 2.12.2021.

Tehdään yhdessä asemista viihtyisiä!. Huudikoutsit. <<https://huudikoutsit.fi/hanke/>>. Viitattu 2.12.2021.

Virokannas, Elina 2017. Eriarvoisuuden kokemuksia ja hallinnan suhteita hyvinvointipalvelujärjestelmässä. Huumeita käyttävien naisten "standpoint". Yhteiskuntapolitiikka. <<https://www.julkari.fi/handle/10024/135394>>. Viitattu 23.11.2021.

Vorma, Helena 2018. Sekakäyttö. Päihteiden sekakäytön vaarat. Teoksessa Aalto, Mauri & Alho, Hannu & Niemelä, Solja (toim.). Huume- ja lääkeriippuvuudet. 1. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Alustavat tutkimuskysymykset:

1. Mikä merkitys Huudikoutsien toiminnalla on?
2. Mikä merkitys vertaistuella on?
3. Mitä kehitettävää tai toiveita toiminnan jatkumiselle on?

Havainnoinnin purku:

1. Missä kävimme päivän aikana?
 - a. asemat
 - b. päiväkeskukset
 - c. terveysasemat
 - d. muut?
2. Ympäristö
 - a. miltä näytti
 - b. muut henkilöt
 - c. miten työmatkalaiset suhtautuivat käyttäjiin sekä kohtaamisiin
 - d. muuta
3. Päivän yhteistyökumppanit? (poliisi, ensihoito, sosiaalityö, päiväkeskukset)
4. Keskustelut?
 - a. kuinka monta
 - b. minkälaisia asiakkaita
 - c. ihmisten päihtymystila ja yleiskunto
 - d. mitä nousi esille
 - e. tunnetilat (innostunut, ärtynyt, surullinen, väsynyt)
5. Suhtautuminen meihin
 - a. keskustelun aloitus oma-aloitteista?
 - b. muuta
6. Suhtautuminen koutseihin ja heidän toimintaansa
 - a. asiakkaan näkemys
 - b. keskustelun aloitus oma-aloitteista
 - c. meidän näkemyksemme havainnoinnin ja keskustelun pohjalta
 - d. muuta
7. Vertaistuen merkitys
 - a. asiakkaiden näkemys
 - b. nousiko jotain muuta siihen liittyvää esille
 - c. oma näkemys vertaistoiminnasta päivän havainnoiden pohjalta
8. Kehitysideat?
 - a. hyvää
 - b. huonoa
 - c. lisättävää
9. Muuta tärkeää
 - a. listan ulkopuoliset asiat
10. Päivän oppi ja miltä se tuntui? (ei oppariin, mutta meille työkaluksi ja purkamisen tueksi)
 - a. mitä jäi mieleen
 - b. omia tunnetiloja
 - c. mitä uutta opimme
 - d. mikä yllätti